

Univerzita Karlova
Filozofická fakulta
Ústav translatologie

Bakalářská práce

Katharina Dirriglová

Komentovaný překlad: Haase, Florian: *Darf man in einem Rechtsstaat auch links fahren? Ein unterhaltsamer Kurztrip durch unsere Staatsform.* Hamburg, acabus Verlag, 2018, s. 9–24, s. 32–

36

Annotated Translation: Haase, Florian: *Darf man in einem Rechtsstaat auch links fahren? Ein unterhaltsamer Kurztrip durch unsere Staatsform.* Hamburg, acabus Verlag, 2018, pp. 9–24, pp.

32–36

Poděkování:

Na tomto místě bych chtěla poděkovat Mgr. Věře Kloudové, Ph.D. za její vstřícnost a ochotu při vedení práce, jakož i za cenné připomínky a rady, které mi během konzultací poskytla. Mé díky patří i Mgr. Bc. Martinu Kolouškovi za odbornou pomoc při kontrole správnosti překladu německých právních termínů a JUDr. Janu Exnerovi, editorovi webu Jiné právo, za dopis stvrzující mé fiktivní překladatelské zadání.

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne

.....

Katharina Dirriglová

Abstrakt (česky):

Tato práce se skládá ze dvou částí. První tvoří překlad vybraného úseku knihy *Darf man in einem Rechtsstaat auch links fahren?*, druhou je komentář k překladu. Komentář obsahuje reflexi překladatelského procesu. Postupně se věnuje čtyřem tématům: analýze výchozího textu podle modelu Ch. Nordové, stručnému popisu metody a fiktivního zadání překladu, analýze nejzásadnějších překladatelských problémů a typologii posunů podle A. Popoviče.

Klíčová slova:

Právo, výklad práva, právo SRN, ústavní právo, Základní zákon, demokracie, právní stát

Abstract (in English):

This thesis consists of two parts. The first part is a Czech translation of a chosen section of the book *Darf man in einem Rechtsstaat auch links fahren?* and the second part is the commentary to the translation. The commentary reflects the translation process. Divided into four subsections, it tackles the following issues: source-text analysis according the model of Ch. Nord, a short description of the translation method and the theoretical translation brief, an analysis of the most significant translation problems and the typology of translation shifts according to A. Popovič.

Keywords:

Law, interpreting law, German law, constitutional law, Basic Law, democracy, rule of law state

OBSAH

1. ÚVOD.....	6
2. PŘEKLAD	7
3. KOMENTÁŘ K PŘEKLADU.....	18
3.1 Překladatelská analýza originálu	18
3.1.1 Vnětextové faktory.....	18
3.1.1.1 Autor, médium, místo, čas.....	18
3.1.1.2 Adresát, motiv, záměr, funkce.....	18
3.1.2 Vnitrotextové faktory.....	20
3.1.2.1 Téma, obsah, výstavba textu.....	20
3.1.2.2 Presupozice, nonverbální prvky, lexikum, syntax.....	20
3.2 Fiktivní zadání a popis metody překladu.....	22
3.3 Typologie překladatelských problémů a způsoby jejich řešení.....	24
3.3.1 Kulturně-jazykové problémy.....	25
3.3.1.1 Právní terminologie.....	25
3.3.1.2 Intertextovost.....	30
3.3.1.3 Ostatní kulturní problémy.....	34
3.3.2 Jazykové problémy.....	36
3.3.2.1 Lexikální rovina.....	36
3.3.2.2 Morfologická rovina.....	41
3.3.2.3 Morfologicko-syntaktická rovina.....	43
3.3.2.4 Syntaktická rovina	45
3.3.2.5 Stylistická rovina.....	46
3.3.3 Pragmaticko-jazykové problémy.....	48
3.4 Typologie překladatelských změn a posunů.....	50
3.4.1 Výrazové změny na mikrostylistické rovině.....	50
3.4.2 Překladatelské posuny.....	52
4. ZÁVĚR.....	53
5. BIBLIOGRAFIE.....	54
Primární literatura.....	54
Sekundární literatura (translatologie a lingvistika).....	54
Sekundární literatura (oborová).....	55
Sekundární literatura (ostatní).....	55
Internetové zdroje.....	55
Právní předpisy.....	56
Slovníky, jazykové příručky a databáze.....	56

PŘÍLOHA Č. 1 – VÝCHOZÍ TEXT

PŘÍLOHA Č. 2 – DOPIS JUDR. JANA EXNERA (EDITORA WEBU JINÉ PŘÁVO)

PŘÍLOHA Č. 3 – E-MAILOVÁ KOMUNIKACE S AUTOREM KNIHY

1. ÚVOD

Předložená práce obsahuje překlad vybrané části německého populárně naučného textu pojednávajícího o německém právu a následnou reflexi překladatelského procesu v komentáři.

Text, který jsem si zvolila k překladu, je textem náročným. Ve své populárně naučné povaze spojuje dva póly – odborný výklad je čtenáři servírován svižně a humorně na bohatém podkladu kulturních reálií. Z toho plynou jisté obtíže nejen na stylistické rovině, ale také při převodu právních a kulturních reálií. Text pojednává zčásti o jevech, které se v české kultuře, ať už právní, nebo „obecné“, nemusejí vyskytovat, a český čtenář tak nemusí pochopit německou kulturní presupozici.

Jsem však přesvědčena, že jsem se úkolu, který jsem si předsevzala, zhostila svědomitě. Odborné zaměření textu se kryje s mým paralelním studiem na Právnické fakultě UK. Díky této práci jsem mohla proniknout do problematiky právního překladu a zároveň se zdokonalila v překladatelském zprostředkování poznatků o jiných právních řádech. Byla pro mě přínosem po translatické i právní stránce. Věřím, že přispěla k mému akademickému i osobnímu rozvoji.

Bakalářská práce je rozdělena do dvou základních částí. V první z nich naleznete překlad výchozího textu do češtiny. Ve druhé předkládám odborný komentář obsahující reflexi překladatelského procesu. Tato část bude rozdělena do čtyř dalších oddílů. V prvním provedu překladatelskou analýzu výchozího německého textu s důrazem na jeho dominantní vně- a vnitrotextové faktory podle Christiane Nordové. Ve druhém přiblížím metodu a strategii překladu, která vychází z fiktivního zadání, tedy hypotetické situace, v níž by text mohl být publikován v českém prostředí. V navazujícím třetím oddílu se věnuju popisu překladatelských problémů a postupu jejich řešení. Největší pozornost bude kladena na potíže vyplývající z právních a kulturních, jakož i jazykových, reálií. V závěrečném čtvrtém oddílu objasním posuny, ke kterým při překladu došlo.

2. PŘEKLAD

PŘEDMLUVA

Tato kniha má vzbudit zájem o stát, ve kterém žijeme, a jeho právní základy. A také být trochu zábavná – nelehká kombinace pro mě jako autora. Právo přece jen obecně platí za poněkud suchou záležitost – avšak neprávem! Právo je ve své podstatě velmi živé a životu blízké, protože tvoří základ každodenního spolužití všech lidí, kteří v určitém státě žijí a pracují.

Žijeme v Německu, to asi není žádná novinka, v demokracii a právním státě, což je pro občany ve srovnání s jinými zeměmi každopádně celkem pohodlná výchozí pozice. Kdo to vidí jinak, ať se klidně pokusí svléknout na náměstí Nebeského klidu v Pekingu donaha a zvolat „Svrhnout vládu!“. Sice bych nechtěl ve vši vážnosti vybízet k takovým nesmyslům, ale vy, milý čtenáři, si můžete být jistý, že takhle byste mohl před kolínským dómem nebo Labskou filharmonií (Že jsme se načekali!) jednat relativně nerušeně. S vážnými následky byste na německé půdě sotva měli co do činění – snad jen sezení u psychologa se můžou prodražit.

Jsem přesvědčen, že každý občan žijící v Německu dříve nebo později dospěje do bodu, kdy mu přednosti demokracie a právního státu přijdou vhod. Ale bohužel se vyskytnou i tací, avšak doufejme v podstatně menším měřítku, kteří na hranice demokracie a právního státu narazí.

Obeznamit se v základních obrysech se státní formou, ve které žijeme, tedy tak jako tak nemůže být ku škodě – hlavně když člověk nemůže dopředu vědět, ke které ze dvou výše uvedených skupin osob se zařadí. Výběr témat je samozřejmě subjektivní, ale jsem si jistý, že si každý zájemce přijde na své. Skromný cíl, který si autor předsevzal, by se považoval za splněný, když by si každý čtenář k vybraným tématům utvořil vlastní názor – a to bez ohledu na skutečnost, že mě tento drobný exkurz do oblasti populární nauky mimořádně bavil a snad i vám, milý čtenáři, při čtení vykouzlí tu a tam úsměv na tváři.

Všem hnidopichům i kritikům z povolání – především z řad právníků – budiž řečeno, že v této knize jde jen a pouze o přiblížení základních obrysů řečí srozumitelnou laikům. Některé výroky jsou tedy velmi zjednodušené, popř. zjednodušující a vyhrocené, aby byly jasnější a nemohou obsáhnout vše do poslední právně teoretické výjimky.

Bez ohledu na to doufám, že naše státní forma po přečtení této příručky bude mít o pár „followerů“ víc. „Lajknout“ právní stát sice nemůžeme, ale měli bychom si ho vážít alespoň pomyslně.

ÚVOD

Proč tato kniha?

Kdo umí, ten umí. Kdo neumí, ten učí.

Milý čtenáři, snad mi tuto směšnou, ale přesto půvabnou floskuli hned ze začátku této knihy prominete, ale bezděky mi připomíná vlastní školní a studentská léta. Učitelé, bývalým spolkovým kancléřem Gerhardem Schröderem kdysi označení za „líné vepře“, a zejména pak učitelé vysokoškolští skutečně často platí, i když občas docela neprávem, za maloměšřáky, zabeďněnce, suchary, idealisty a chytrolíny, kteří svými obory odvážně cválají na koních s klapkami na očích a životu moc nerozumí. Pokud se u někoho všechny tyto povahové rysy sejdou, aniž by je vyvažovala nějaká kladná vlastnost, může to být samozřejmě nepříjemné, o tom žádná. Že je autor těchto řádek – profesí vysokoškolský pedagog – sám přinejmenším chytrolín, by každopádně moje žena, mí studenti a moje studentky, které dnes v Německu sice politicky korektně, ale naprosto zbytečně, souhrnně nazýváme „studujícími“, nejspíš s velkou radostí potvrdili.

Chytrolín by ale mohl třeba už u názvu knihy vytknout, že zmíněný právní stát není státní formou ve vlastním slova smyslu, nýbrž že prvky právního státu spolu s jinými rysy pouze charakterizují státní formu demokracii. V tomto pojetí by právní stát byl spíše jen jedním hlediskem, nepostradatelnou součástí, předpokladem nebo podmínkou demokracie. Demokracii bez prvků právního státu si lze představit opravdu jen stěží – každopádně nikoli v jejím západoevropském pojetí. S takovými – v německé státovědě beztak zpochybnovanými – podrobnostmi vás, milý čtenáři, nyní ale nechci zatěžovat. Jinak bych se jistě oprávněně mohl obávat, že knihu hned zpočátku odložíte, což by byla škoda, a to nejen vzhledem k již zaplacené a samozřejmě nevratné kupní ceně. Navíc, jak je známo, první dojem napodruhé neuděláte.

Chtěl bych spíše krátce vyložit důvody, které mě přiměly napsat tuto knihu – pomíneme-li skutečnost, že jsem po narození našeho druhého potomka měl během několika nočních hlídek čas a nutkání a zkrátka chuť psát (snažně doufám, že si manželka tyto řádky nikdy nepřečte). Už několik let vyučuju studenty ekonomie na jedné vysoké škole v Hamburku svůj obor, právo. Učím je tedy, abych zůstal u výše zmíněného obrazu, jezdit na mém ryze osobním dostihovém koni – samozřejmě s nejrůznějšími výsledky. Někteří zpočátku padají ze sedla častěji, než je zdrávo, rychle se ale opět postaví na nohy; jiní uváženě klusají, další vpřed odvážně cválají a hrstka jich to zvládne až do cílové rovinky. Najdou se i tací – díkybohu však jen výjimečně – kteří uženou pověstného koně k smrti.

Všechny výkonnostní skupiny jsou tedy, zcela v souladu s Gaussovou křivkou normálního rozdělení, pravidelně zastoupené.

Provádím studenty tématy nejen důležitými, ale také (občas bohužel jen pro mě) poutavými: evropským právem, daňovým právem, právem obchodních společností, obchodním právem, právem kapitálového trhu i právem insolvenčním. Daň ze zábavy se ale z mých přednášek odvádět nadále nemusí, to se můžu snažit, sebevíc chci. Že se vzhledem k přece jen mnohdy suchému a těžko přístupnému učivu nesetkávám s neutuchajícím nadšením, se rozumí samo sebou. Ani to neočekávám, protože jsem koneckonců sám jednou byl studentem – i když by mě jinak vyučování určitě bavilo víc.

Dokonce věřím, že jsem na tom se studenty ekonomie ještě nadprůměrně dobře. A přece nepřestávám být, v závislosti na aktuálním rozpoložení, udiven, zhrozen, nebo pobaven, jak málo si dokonce i budoucí ekonomové lámou hlavy se základními právními otázkami onoho lidského sociálního svazku, kterému všeobecně říkáme společnost, popř. státu, ve kterém žijí, jak málo se jimi zabývají, a nemluvě ani o tom, jak málo se v nich orientují. Každý semestr pokládám, co se týče základů práva, byť nepatří mezi povinné předměty studenta podnikové ekonomie, tutěž otázku: „Co jsou to takzvaná základní práva a kde jsou tato základní práva upravena?“

Odpovědi, které dostávám, mě – což je pro právníka spíše neobvyklé – pravidelně přinejmenším zaskočí. Stává se, že kvůli nim v noci usínám s pláčem. Sice se dá Američanům – a to se za současného obsazení prezidentského úřadu pravděpodobně nezlepšilo – alespoň obecně přičítat chybějící všeobecný rozhled, ale že by průměrně vzdělaný občan Spojených států nedokázal ze spánku odrecitovat Listinu práv (tedy prvních deset dodatků k ústavě Spojených států z roku 1789), nebo přinejmenším netušil, co to je a kdy byla schválena, stává poměrně zřídka.

Na našich školách se ovšem nedodrhuje zvyk obdobný americkému Pledge of Allegiance, tedy slibu věrnosti, kterým se vzdává hold národu a vlajce Spojených států – možná i díkybohu; nebo si snad vy, milý čtenáři, dovedete představit vašeho někdejšího proklínaného, zakomplexovaného matikáře, jak slavnostně a zplna hrdla každé ráno před začátkem výuky v 7.30 před shromážděnou školou pronáší státonosný slib, jen aby okamžitě zase propadl do svého nudného frontálního stylu výuky? To těžko. Trochu víc vlastenectví, a to myslím v nejlepší slova smyslu, by nám Němcům přece jen prospělo. Nikoli ve smyslu „Germany First“, ale jako výraz vděčné, pokorné úcty vůči naší velkolepé státní formě.

Jenom jedině nakonec vyjde dráž než vzdělání: žádné vzdělání

Zpátky k těm mým studentům: Během dobrých dnů si víceméně nemůžu stěžovat, což pro právníka přirozeně není právě ideální rozpoložení. Přiznejme si to – (za)žalovat (se navzájem) a obžalovat (jiné) právníky zkrátka baví. Odpovědi na můj výše uvedený dotaz, který se táže na základní práva občana, obsahují klíčové pojmy jako svoboda shromažďování nebo svoboda tisku, a dokonce o nějakém zákonu nazývaném Základní zákon (obecnější pojem používaný synonymně: ústava) už tu a tam někteří slyšeli.

Studenti ale stejně sebejistě tvrdí, že (ad 1) lidská důstojnost náleží pouze Němcům, nikoli však občanům jiných států, že (ad 2) svoboda náboženského vyznání zahrnuje pouze křesťanství, a nevztahuje se tedy např. na islám, že (ad 3) právní osobnost je základní právo obsažené v ústavě a člověk ji nabývá dovršením 18. roku věku, že (ad 4) základní práva mohou být kdykoli změněna spolkovou vládou, a že se (ad 5) základní práva dokonce v jednotlivých spolkových zemí liší. Tento seznam pozoruhodných výroků se během mého profesního života jistě bude dále rozšiřovat, ale už u zmíněné „hitparády“ nejlepších odpovědí byste měli zpozornět.

Každopádně to nejspíš dostatečně přesvědčivě dokazuje, že časy, kdy absolventi spolu s maturitním vysvědčením (jako svého času ještě i autor těchto řádků léta páně 1994) obdrželi vydání „Základního zákona Spolkové republiky Německo“, a to možná dokonce i přečetli, nadobro minuly – přestože už k Základnímu zákonu v přehledném App-Store dokonce najdete i mobilní aplikaci. Ačkoli to je nasnadě, v žádném případě tady nechci lkát nad tím, že „dřív bylo líp a studenti toho ví čím dál tím míň“, což by kvůli nedostatku spolehlivých empirických dat bylo nejen zobecňující, ale i nesprávné, a tedy neférové, a zdržím se tedy jakýchkoli dalších komentářů. Navíc by mi to studenti zcela jistě vrátili rozhodným: „Neumíme toho míň, umíme prostě jiné věci“ (myšleny jsou nejspíš hlavně „nové technologie“, které už zas tak nové nejsou), aniž bychom se nějak posunuli dále.

Nikdo přece nepopírá, že mezi klíčové kompetence naší doby nepatří schopnost umět během několika málo sekund nově nakonfigurovat tablet od Applu nebo od Samsungu (právně korektně na tomto místě uvádím výrobky obou konkurentů, abych nebudil podezření ze skryté reklamy) nebo jen tak mimochodem, šachisté by řekli „en passant“, přeprogramovat nastavení celé digitální domácnosti včetně automatického splachování záchodu s vyhřívaným prkénkem. Pro mnohá povolání je navíc záliba v technologiích a elektronice, která je tak jednoduše natrvalo chrání před nezaměstnaností, nezbytně nutná – zatímco autor těchto řádek se svými třiačtyřiceti křížky na krku ještě vyrůstal v době, kdy neexistovaly mobily, ale číselníkové (!) telefony, a je vděčný za možnost nadále pomocí smartphonu vykonávat tak profánní činnost jako telefonování.

A přesto, milý čtenáři, si můžete být jist, že demokracie a právní stát nás bude – doufejme – doprovázet celý život i poté, co se tablety od Applu i od Samsungu stanou dávnou minulostí a nová technologie nás zcela zbaví nutnosti přemýšlet. A proto neuškodí se v nich alespoň trochu vyznat a seznámit se se základními rysy naší nepopsatelně úžasné formy státu. Každý, kdo žije v Německu, se v průběhu života zcela jistě dostane do bodu, kdy mu demokracie a právní stát pomohou nebo kdy na ně dokonce bude odkázán.

Světlo na konci tunelu – vlak v protisměru?

Rád bych se ještě krátce vrátil k výše zmíněným odpovědím studentů. Popravdě přiznávám: Trochu mě zarazí, že (ad 1) mladí zletilí studenti, kteří většinou nejsou padlí na hlavu, jen tak mírně týrně chtějí spoluobčanům jiné státní příslušnosti sebrat lidskou důstojnost, která jim podle článku 1 Základního zákona náleží – i když si jsem jist, že plný dosah této trochu neuvážené odpovědi nedomysleli ani v hrubých rysech, natož aby pronikli až k její podstatě.

Zároveň člověk (ad 2) nemusí být doktor práv, aby předpokládal, že se svoboda náboženského vyznání bude vztahovat na projevy jakéhokoli náboženství, tj. nikoli pouze na křesťanství. Nelze zpochybnit ani to, že i ve spolkové zemi Šlesvicko-Holštýnsko musí být zarytému katolíkovu umožněno praktikovat svou víru, a to přesto, že je převládající část tamního obyvatelstva protestantská. Úsměvný je nicméně (ad 3) názor, že se člověk právní osobností stává dovršením 18. roku věku, protože zde zcela očividně došlo k poněkud nešťastné záměně pojmu právní osobnost s pojmem svéprávnost. Ale člověk studuje, aby se něčemu přiučil, a proto tuto záměnu rád a trpělivě objasňuju.

Právní osobnost, která mimochodem není upravena v Základním zákoně, ale v § 1 německého občanského zákoníku (BGB) totiž začíná již dokončením porodu a jednoduše znamená, že člověk může být nositelem práv a povinností. Už během prvních dnů života se tak člověk může stát dědicem nebo podléhat – nepříliš zábavné – zákonné povinnosti platit daň z příjmu. Mnemotechnická pomůcka známá každému německému studentu práv zní: „Dědí už i děťátko, jedno jaké drobátko.“ A první dopis, který moje dcera ve věku asi 14 (slovy: čtrnácti) dnů (!) obdržela, byl jí osobně adresovaný dopis Spolkového centrálního úřadu pro daně se sídlem v Berlíně, který obsahoval její osobní, celoživotně platné tzv. daňové identifikační číslo.

Dokud tedy všechno klape (ačkoli je např. z jakéhosi důvodu nutné na matrice formálně podat osvědčení o tom, že jste svobodní, jinak vás neoddají, a to přesto, že dotčené úřady zpravidla sídlí přímo vedle sebe a požadované informace tedy jsou všem známy – a navíc tuším, že v dnešní době už dokonce existují i počítače, které umí ukládat data!), nemusíme se tolikrát zvěstovaného zániku západní civilizace vůbec obávat. Německá

pečlivost je zkrátka starší sestřičkou byrokratického šilenství (jen si vzpomeňte, jak to na úřadech většinou chodí: přečetl, zasmál se, odložil). Bezděky nám v mysli vyvstane slavná kopnická hejtmana z Kopníku z počátku 20. století (kterou Carl Zuckmayer mistrovsky zpracoval do divadelní hry a v jejíž hlavní roli zazářil nezapomenutelný Harald Juhnke): „Bez pasu není práce a bez práce není pasu.“ Stačí pouze slůvko pas zaměnit za slova „daňové identifikační číslo“, a rázem pozbydete jakékoliv spojitosti s realitou. To je takřikajíc právní nirvána, po níž touží všichni, kteří obcházejí právo (jinak je v příštím životě stihne osud červa). Pro správný odečet mzdy zaměstnavatelé v dnešní době skutečně potřebují znát daňové identifikační číslo, a osoby samostatně výdělečně činné ho musí na daňovém přiznání rovněž uvést. Ale to jen tak na okraj.

Ale vraťme se zpátky k tématu. V důsledku takového popření právní osobnosti šestnáctiletého školáka by nám nastaly potíže s jeho právním zařazením: Jedná se pak z právního hlediska o věc dle § 90 BGB (hmotný předmět?) nebo dokonce o hmotu obdařenou vědomím bez právní osobnosti? Vtipy o obtloustlých dospívajících se zámožnými rodiči (pod heslem: „Sežral jsem mámu, tátu, a tebe taky sním“) by samozřejmě působily nevhodně, obzvláště na veřejných přednáškách. Po podobných výrocích by přednášejícího v dnešní době jistě dostihla žaloba podle zákona o všeobecném rovném zacházení, který má poskytovat ochranu před diskriminací. Tím se zde dále nebudeme zabývat, i když se nedá popřít, že vzdělání má dnes v pravém slova smyslu často menší váhu.

A pokud jste to ještě nevěděli, uvádím pro úplnost: Základní práva – naštěstí – nejenže nemohou (ad 4) být svévolně měněna libovůli vlády, ale dokonce nemohou být měněna vůbec (viz článek 79 odstavec 3 Základního zákona). Svět, v němž by spolková vláda, nebo ještě hůř, spolkový kancléř, popř. kancléřka, sami, podle denních událostí, nálady nebo politického zabarvení, mohli měnit nebo rušit základní práva, se nám zdá nepředstavitelný, ale přesto ho studenti v konečném důsledku vykreslují, aniž by hnuli brvou. Pak by se ale přeci jen nejspíš jednalo o státní převrat (také nazýváno puč).

Při pohledu do dějin zjistíme, že státní převraty nezřídka končily krveprolitím. Jen si vzpomeňte na hodiny dějepisu a Hitlerův puč z roku 1923, který byl bohužel potlačen, nebo, z novějších událostí, na rok 2013, kdy byl armádou svržen egyptský prezident Mursí. Navíc by například Alternativa pro Německo možnost změny základních práv menšin určitě uvítala, a proto nám nezbyvá než doufat, že toto uskupení bude v politickém dění i nadále hrát jen velmi podřadnou roli. Útoky na demokracii se však blíží, a to bohužel v nejtrpčím slova smyslu – stačí pomyslet na útok Islámského státu z prosince 2016, jehož terčem se stal berlínský adventní trh u Pamětního kostela císaře Viléma. I z mnohých vyjádření současného amerického prezidenta Trumpa by se bohužel dalo dovodit, že by se některým hodilo dívat se

na základní práva spíše jen jako na doporučení než jako na všeobecně závazná zákonná pravidla chování. Trump sám žije, na hony vzdálen od jakéhokoli státnického habitu, podle motta Pipi Dlouhé Punčochy: „Udělám si svět, jak se mi líbí.“

Mimochodem, k novelizacím Základního zákona od doby, kdy roku 1949 vstoupil v platnost, došlo, sice nebyly početné, ale přece jen: Například novým zněním článku 12a odstavec 4 Základního zákona z 19. prosince 2000 byla ženám umožněna dobrovolná služba se zbraní. V původním znění článku 12a odstavce 4 Základního zákona stálo, že ženy „! v! žádném případě nesmějí vykonávat službu se zbraní“. Po novelizaci už jim jen „v žádném případě nesmí být uložena povinnost vykonávat službu se zbraní“. Někomu to může znít hnidopišsky nebo úzkoprse, podle úhlu pohledu. Kdo ale ani po několikátýdenním dumání nepřijde na rozdíl mezi těmito dvěma větami (totéž platí kupříkladu i pro dvojici slov „zcizit“ a „odcizit“), ten by se každopádně na právnickou fakultu hlásit neměl. Což můžete chápat i jako kompliment! Z takových slovních hříček se mohou právníci radovat celé hodiny – může na nich vzniknout závislost podobně jako třeba na čokoládě, po téhle se nicméně netloustne. Právníci jsou podivní člověkové, a kdo k nim nepatří, ten s nimi vychází lépe. Někdejšímu francouzskému státníkovi Charlesi de Gaullovi se připisuje následující bonmot: „Desatero přikázání je tak krátké a logické, protože vzniklo bez přičinění právníků.“ Podobně jako u většiny rčení a pořekadel, i tady platí: na každém šprochu pravdy trochu.

Zmíněné novelizované znění článku 12a odstavce 4 Základního zákona, které se mimochodem zakládá na judikatuře Evropského soudního dvora, dnes připouští, aby ženy dobrovolně (profesně) vykonávaly službu se zbraní – i když to ne jeden mužský příslušník ozbrojených sil považuje za neúčinnou hloupost (ve skutečnosti samozřejmě padly i silnější výrazy, kterých bych tady sebe i vás raději ušetřil). Vyrůstal jsem v největším garnizónním městě severního Německa a vím, o čem mluvím. Ale kdo by si stěžoval, proč ve všech německých kasárnách za neuvěřitelné množství peněz (daňových poplatníků) přistavěli dámské toalety, když to tak předepisuje náš zákon nejvyšší právní síly (nebo lépe, když velevázení ústavní soudci tvrdí, že to Základní zákon předepisuje)? Než mě ale kvůli těmto posměšným slovům obžalují z velezrady (i to ještě máme, starý dobrý kapitán Jack Sparrow že pozdravuje, viz § 81 trestního zákoníku), raději rychle změním téma.

Nic netrvá věčně – nebo snad ano?

Zrušení základních práv, popř. změnu jejich esenciálního obsahu navíc článek 79 odstavec 3 Základního zákona (takzvaná garance věčnosti) vyjímá z pravomoci německého parlamentu. Podstata základních práv, podobně jako nosné sloupy naší ústavy (jako třeba princip demokracie a princip právního státu), musí i při změnách Základního zákona navždy zůstat ve

svém znění nedotčena (právní výraz pro „zachována“). Tak to otcové (prosím všechny čtenářky, aby to nechápaly jako diskriminaci – tehdy „u kormidla“ zkrátka stáli výlučně muži) Základního zákona na pozadí nacistických hrůz rozhodli pro věčné časy.

A závěrem platí (ad 5): Základní práva nejsou – samozřejmě – v Sasku uspořádaná jinak než ve Šlesvicku-Holštýnsku nebo Sársku, a to se vztahuje i na Bavorsko, které, nehledě na označení „svobodný stát“ i vlastní pojetí našeho milého Horsta Seehofera a jeho politické strany ve spolkové zemi na jihu, alespoň co já vím, není výjimkou. Už ryze formálně není myslitelné, aby tomu bylo jinak, protože je Základní zákon takzvaným spolkovým zákonem a platí tedy na celém federativním území Spolkové republiky Německo (jinak by tomu bylo např. v konfederaci nebo sdružení států, které nejsou skutečnými státy a nedisponují ani vlastním územím, ani vlastními státními příslušníky; kupříkladu: Benelux nebo Andské společenství).

Sice existují jakési jednotlivé „základní zákony“, tj. ústavy šestnácti německých spolkových zemí (ne, Mallorca mezi ně nepatří), které tu a tam skrývají překvapení, popř. ustanovení, která stojí v donebevolajícím rozporu se spolkovým právem. V článku 21 odstavci 1 hesenské zemské ústavy se například dočteme: „Pokud byl někdo shledán vinným ze spáchání trestného činu, lze mu za základě trestních zákonů výrokem soudce odejmout svobodu a občanské výsady. U obzvláště závažných zločinů může být odsouzen k trestu smrti.“ To si nicméně protičeří s jednoznačně vyznívajícím článkem 102 Základního zákona: „Trest smrti je zrušen.“ Stručné, jasné, výstižné.

Měl bych, až mi zase jednou dojde výplata a další bude v nedohlednu, ozbrojenou loupež pod hrozbou trestu smrti spáchat raději ve zlatnictví v hlavním městě Severního Porýní-Vestfálska než v hlavním městě Hesenska? To každopádně, dalo by se myslet, protože bych jen tak uniknul hesenské oprátce. Nicméně tady pomůže staré známé pravidlo: „Spolkové právo ruší zemské právo.“, které nalezneme v článku 31 Základního zákona kodifikované krátce a srozumitelně, a díky němuž si může i největší hesenský zločinec oddechnout.

Otázky nad otázky aneb Kdo je má, at' se ptá

Tyto příklady názorně ukazují že někteří studenti asi ústavu neviděli ani z rychlíku. A právě zde přichází na scénu knížka, kterou držíte v rukou. Nepokusí se ve Vás vzbudit vášeň (to už bych asi chtěl příliš), ale snad přece jen zájem o velké, základní, právní otázky, které by si měl klást každý občan vyrůstající, popř. žijící ve Spolkové republice Německo. Bez nároku na úplnost obsahuje například následující: Co je právo a co je neprávo? Čím se vyznačuje právní stát a čím demokracie? Jaké jsou výhody a slabiny právního státu a demokracie; a kde

nalezneme jejich hranice? Existují (skutečné) alternativy a co by obnášely? Jaký je vztah občana ke státu? Co může občan od státu očekávat a co ne (a obráceně)? Jaká práva může občan uplatnit proti jiným občanům a proti státu? Dochází k situacím, ve kterých se občanům děje bezpráví a dalo by se jim předejít? Jak probíhá nalézání práva a které instituce tím stát pověřil? Co pro naši zemi obnáší členství v Evropské unii a co se stane po Brexitu? Co jsou to lidská práva?

Mnohé z toho už zní skoro až filozoficky a skutečně se právě těmito otázkami zabývá mimo jiné i právní filozofie jako jedno z právněvědních odvětví. Do odpovědi na otázku, co je právo, se přirozeně nepromítá jen právní pohled na věc, ale i určité duchovní smýšlení nebo světonázor. Zodpovězení těchto otázek nás ale přiměje zabývat se vedle filozofických, etických, morálních nebo teologických aspektů, které při jejich řešení vyvstanou, bohužel i materií méně záživnou, tedy psaným právem a zejména zákony. Buďte bez obav – pokusím se omezit to na minimum a doslovně citovat zákon jen tam, kde mi to pro pochopení kontextu přijde nezbytné. Jádrem této publikace má nicméně spočívat v právních souvislostech některých výše uvedených otázek.

Kdo nesejde z cesty, nezabloudí

Vy, milý čtenáři, byste si měl hned zpočátku této knihy uvědomit, že životy nás všech jsou takřka ve všech jejich oblastech utvářené a ovlivňované psanými i nepsanými právními normami. Někdy si toho všimneme, jindy naopak nikoli. Když nám odtáhnou auto, které parkovalo na špatném místě a ve schránce se objeví složenka na nekřesťanských 350 eur, můžeme si být jistí, že se kola správného práva dala do pohybu. Tady bují byrokracie, a důsledky práva velmi zřetelně dopadají na naši peněženku.

Když ale mládež vyrazí o letních prázdninách díky jízdence Interrail z Kolína nad Rýnem do Paříže, nikdo už se nad tím nepozastaví, ačkoli je možnost takhle cestovat (a k tomu díky Schengenské dohodě dokonce bez pasové kontroly!) z historického úhlu pohledu všechno, jen ne všední. Článek 21 odstavec 1 Smlouvy o fungování Evropské unie (důležitá součást smluv tvořících Evropskou Unii) dnes zakotvuje takzvanou svobodu pohybu v rámci Evropy. Jasně a zřetelně se tam píše: „Každý občan Unie má právo svobodně se pohybovat a pobývat na území členských států s výhradou omezení a podmínek stanovených ve Smlouvách a v opatřeních přijatých k jejich provedení.“ Jestli by tedy školáci měli v nejbližší době upustit od zájezdů do Londýna, se nicméně ukáže až po dovršení Brexitu.

Před právem není úniku, a sotva bychom v právním státě čekali opak. Vzít nohy na ramena nemá smysl: „Kdo se nenaučí podřizovat zákonům, musí opustit kraj, kde zákony platí.“ (Johann Wolfgang von Goethe). Ale i v jiných krajích, rozuměj státech, existují

zákony, psané nebo přinejmenším nepsané. Prostor zcela oprostěný od práva na této zeměkouli nenajdeme, každopádně ne v některém z právních států. V Severní Koreji se na to možná dívají jinak, pokud tedy člověk před nenadálou popravou má ještě hlavu na takové myšlenky. Je dost dobře možné, že se právo v odlehlých oblastech Země uplatňuje jen velmi omezeně; vzpomeňme si jen na lidmi neosídlená území jako volné moře, Antarktidu nebo vesmír. Přeregulováno tam jistě není, a nabízí se jen málo možností, jistá práva prosadit. Existuje ale dokonce i mořské právo (jako poddisciplína právní vědy, popř. přesněji řečeno mezinárodního práva veřejného), právní úprava o politickém statusu Antarktidy, a dokonce i vesmírné právo, a tím i určitá (byť jen okrajová) právní úprava.

Bezprávní oblasti tedy nalezneme fakticky, nikoli právně. Části Bronxu v New York City nebo dle nedůvěryhodných mediálních zpráv problémová čtvrť Duisburg-Marxloh dost možná jsou (byly) bezprávními oblastmi. Že se v prvně jmenované čtvrti řešily spory mezi zneprátenými mládežnickými bandami opravdu tak neškodně, jak to zachytil Leonard Bernstein ve slavném muzikálu „West Side Story“, věří snad jen nepolepšitelní sociální romantici. Kdo se v Číně pokusí zakročit proti porušování patentu registrovaného v Německu, rovněž narazí na faktické hranice svých možností. A navíc musí jednat rychle, protože jinak novinář, který se věci zabýval, možná zmizí, a tak bohužel nebude moci svědčit.

Občas ale ani právní státy nejsou schopné prosazovat zákony, například při kolapsu veřejného pořádku v důsledku časově omezených katastrof (vzpomeňte si třeba na drancování, které následovalo po hurikánu Katrina v americkém státě New Orleans roku 2005). Ale i internet nám pravidelně dává důvod k obavám – pomyslete na takzvané shitstormy (které mohou anonymně ničit lidské životy), regulaci ukládání telekomunikačních údajů nebo mnohé nevyřešené otázky autorského práva, které jdou ruku v ruce s užíváním internetu.

Kdo se teď ještě rozpomene na filmový blockbuster „Terminál“ z roku 2004 s Tomem Hanksem v hlavní roli a namítne, že se přece v tranzitních zónách mezinárodních letišť na apatridy právo nevztahuje, tomu budiž řečeno, že je zobrazovaná bezmocnost fiktivního protagonisty Viktora Navorského dlužna spíše fantazii amerických filmařů než realitě. Přinejmenším lidská práva platí podle přesvědčení většiny právních států (a – zatím – i Spojených států) univerzálně – tedy i pro apatridy (tj. osoby bez státní příslušnosti). Lidská práva jsou v právním státě nezcizitelná, nezrušitelná a nezadatelná (to je právní termín pro to, že se člověk nemůže svého práva zřici nebo se ho vzdát ve prospěch jiného).

Dokonce i když se člověk ve výjimečné situaci nemůže dožadovat pozitivního práva v tom smyslu, že by z něj mohl vyvodit nárok pro sebe vůči ostatním, budiž řečeno, že ani tehdy nemůže dělat, co a jak se mu zlíbí. Jeho osobní svoboda je totiž omezená právy

ostatních. Tak se kupříkladu, bezmála deset let po „Terminálu“, americký whistleblower Edward Snowden ocitl v podobné situaci, a po určitou dobu žil v tranzitní zóně moskevského letiště, z níž nemohl být vydán do USA nebo jiných zemí. Přesto se nevyhne trestnímu řízení v USA, protože podle jejich vnitrostátního práva spáchal trestný čin. S tím mu v konečném důsledku nepomůže ani sebelepší tranzitní zóna. A ani ta Edwardu Snowdenovi nepřišla jako dlouhodobě dostatečně bezpečná, jak vyplývá z jeho dalšího útěku do ekvádorského velvyslanectví v Londýně. Na tuhle schovku měl vážený pan Snowden správný čuch, i když tehdy ještě nemohl vědět, že se jednou 45. prezidentem Spojených států stane „Putinův kámoš“ Trump. Zkrátka štěstí, přejme mu ho. Guantánamo není to pravé ořechové pro ajťáky, a rozsudku ke 240 letům vězení (při průměrné očekávané délce života pro muže jeho věku, která činí 80 let) taky zůstal ušetřen (Amíci občas opravdu míří příliš vysoko).

Uzavírám tento úvod v naději, že Vás kniha přiměje k zamyšlení, a že po jejím přečtení budete mít lepší představu o (doufejme) nehybných nosných sloupech právního státu a demokracie na příkladu Spolkové republiky Německo. A možná, milý čtenáři, také zjistíte, že zabývat se těmito tématy může být zábava dokonce i „offline“.

A abych hned zodpověděl shora uvedenou otázku: Ne přes všechny očividné, občas až donebevolající, slabiny neexistuje k právnímu státu a demokracii skutečná alternativa. To si uvědomoval už i velký britský státník Winston Churchill, když před osmdesáti lety prohlásil: „Demokracie je ta vůbec nejhorší státní forma – vyjma všech ostatních.“ Svatá pravda.

3. KOMENTÁŘ K PŘEKLADU

V průběhu následující části budu hojně odkazovat na výchozí i přeložený text. Budu tak činit pomocí vzoru VTX/PTX, přičemž zkratka VT označuje výchozí text, PT přeložený text a místo písmene X dosadím příslušnou stránku v této práci, např.: VT10 bude označovat stranu 10 ve výchozím textu.

3.1 Překladatelská analýza originálu

Nejprve přikročím k analýze výchozího textu podle kritérií německé translatožky Christiane Nordové (1995: 44–148).

3.1.1 Vnětextové faktory

3.1.1.1 Autor, médium, místo, čas

Autorem publikace je Dr. Florian Haase, praktikující advokát a vyučující na *Hamburg School of Business Administration*. Studoval na právnické fakultě hamburské univerzity (*Universtität Hamburg*). Je členem několika odborných organizací a německé advokátní komory. Ve své právní i akademické praxi se zaměřuje na daňové právo v německém, mezinárodním i evropském kontextu. V současné době je mimo jiné partnerem a vedoucím hamburské pobočky mezinárodní advokátní kanceláře *Rödl & Partner*.

Médium jako zásadní vnětextový faktor Nordová (1995: 65) doporučuje nepodceňovat: „*Der Faktor Medium ist vor allem so wichtig, weil sich aus ihm Hinweise auf Größe und Abgrenzung des Adresatenkreises ableiten lassen.*“ Výchozí text je součástí knihy vydané německým nakladatelstvím.

Německo je i **místem** nedávného vzniku knihy, a čtenářským prostředím, pro něž je kniha v první řadě určená.

Z hlediska **času** se jedná o velmi aktuální text publikovaný roku 2018. Jeho obsah je hojně provázán s dobou vzniku a událostmi posledních měsíců a let, ať už německými (stavba a nedávné otevření Labské filharmonie, útok IS na vánočním trhu v Berlíně), tak i evropskými (Brexit) nebo celosvětovými (prezidentství Donalda Trumpa a jeho volební kampaň, kauza kolem whistleblowera NSA Edwarda Snowdena).

3.1.1.2 Adresát, motiv, záměr, funkce

Dílo je specificky zaměřeno na německého čtenáře. Ačkoliv je němčina mateřským jazykem obyvatel velké části středoevropského prostoru (Švýcarsko, Rakousko, Lichtenštejnsko),

některé skutečnosti, kterým se publikace věnuje, mohou být například Švýcarům nebo Rakušanům stejně neznámé jako Čechům. Kniha si totiž klade za cíl přístupnou formou přiblížit základy zejména německého, a jen ve stručnější míře i mezinárodního a evropského práva.

Adresátem knihy není právní odborník, nýbrž laik, který má zájem rozšířit si své znalosti o právním systému státu, ve kterém žije, tedy Německa. Právo je multidimenzionální fenomén, který občany v různých formách obklopuje dnes a denně. Proto nelze tvrdit, že by publikace byla vyhrazena pouze pro ty, kteří se o právo z vlastní iniciativy zajímají a pro ostatní by byla nevhodná. Je určena široké čtenářské veřejnosti, tedy v podstatě komukoli, až na právní odborníky, pro které by kniha byla příliš zestručňující a povrchní. To ostatně podotýká v předmluvě sám autor, když píše, „*dass es in diesem Buch allein um die laienverständliche Veranschaulichung von Grundzügen geht*“ (VT1).

Autorovým **motivem** je bezpochyby popularizace práva v očích širší veřejnosti. Vyplývá tedy, že jeho **záměrem** je podat čtenáři základní informace o všech důležitých oblastech německého práva (s přesahy do práva evropského a mezinárodního veřejného), což výslovně uvádí v předmluvě: „*Die bescheidene Zielsetzung des Autors wäre jedenfalls bereits erfüllt, wenn jeder Leser sich zu den ausgewählten Themen seine eigene Meinung bildete*“ (VT1). V úvodní kapitole rozvádí, že jeho úsilí při psaní této knihy směřovalo k „*Interesse wecken für die großen, grundsätzlichen, rechtlichen Fragen, die sich jeder Bürger stellen sollte, der in der Bundesrepublik Deutschland aufwächst bzw. hier lebt*“ (VT9). Následně nabízí demonstrativní výčet těchto otázek: „*Was ist Recht und was ist Unrecht? Was kennzeichnet einen Rechtsstaat, was eine Demokratie? Was sind die Vorteile, was die Schwächen und Grenzen von Rechtsstaat und Demokratie? Gibt es (ernsthafte) Alternativen und was würde das bedeuten? In welchem Verhältnis steht der Bürger zum Staat? Was darf der Bürger vom Staat erwarten und was nicht (und umgekehrt)? Welche Rechte hat der Bürger gegenüber anderen Bürgern und gegenüber dem Staat? Gibt es Situationen, in denen der Bürger gleichsam rechtlos gestellt ist und wie könnte man sie vermeiden? Wie läuft die Rechtsfindung ab und welche Institutionen stellt der Staat hierfür bereit? Was bedeutet die Mitgliedschaft in der Europäischen Union für unser Land und was kommt nach dem Brexit? Was sind die Menschenrechte?*“ (VT9)

S výše uvedeným úzce souvisí i **funkce** textu. Rozhodneme-li se vycházet z Jakobsonovy klasifikace šesti jazykových funkcí (Jakobson a Červenka 1995: 78–82), vyplyne, že dominantní funkcí textu je bezpochyby funkce referenční, tedy funkce sdělná, zaměřující se na zprostředkování informací čtenáři. Jistou roli hraje rovněž funkce apelativní, tedy snaha přimět čtenáře ke kritickému myšlení nad nejrůznějšími otázkami. Ta se u

konkrétně překládané části textu projevuje i ve snaze nalákat potenciálního čtenáře, který nahlíží do jejích prvních kapitol, ke koupi, resp. přečtení knihy. V neposlední řadě se také zřetelně rýsuje funkce fatická, spočívající ve snaze udržet kontakt se čtenářem, která se projevuje v četných osloveních a kontaktních jazykových prvcích (pokládání otázek apod.). Ostatní funkce textu ustupují spíše do pozadí.

3.1.2 Vnitrotextové faktory

3.1.2.1 Téma, obsah, výstavba textu

Tématem publikace jsou základy německého práva, což je určující i pro **obsah** textu. Kniha pojednává o všech zásadních odvětvích německého práva, a navíc podává i základní výklad o mezinárodním právu veřejném, mezinárodních lidských právech a evropském právu. Tištěné vydání je dlouhé necelých 400 stran, což umožňuje autorovi neomezovat se pouze na povrchové aspekty problematiky, ale zároveň mu nedovoluje zacházet do přílišných podrobností.

Strany 9 až 36 původního vydání, které jsou (s výjimkou dvou podkapitol, tj. stran 25 až 32) překládány pro účely této práce, zahrnují předmluvu a převážnou část úvodní kapitoly. V předmluvě autor velmi obecně uvádí, proč je podle něj všeobecné povědomí o právních základech státu nezbytnou součástí občanského života, a vyjadřuje naději, že čtenáře kniha pobaví i zaujme. V úvodní kapitole zachází podrobněji do důvodů, které ho přiměly napsat popularizační knihu o právu. Zejména to byla neznalost práva ze strany jeho studentů, kterým přednáší právo na vysoké škole zaměřené na ekonomii. Pokouší se čtenáři ukázat, že právo prostupuje mnoha oblastmi každodenního života, čímž poukazuje na důležitost práva a určitým způsobem láká čtenáře ke koupi a přečtení knihy.

Výstavba textu je velmi přehledná. Kniha se skládá z předmluvy, úvodu, devíti kapitol a epilogu. Každá z kapitol se věnuje jednomu odvětví práva. Jakému, to prozrazují originální slovní hříčky, které představují názvy kapitol. Jednotlivé kapitoly jsou dále členěny na kratší úseky pomocí podnadpisů. I ty se většinou snaží být nějakým způsobem originální nebo vtipné. Podkapitoly jsou pak standardně členěny na odstavce.

3.1.2.2 Presupozeice, nonverbální prvky, lexikum, syntax

Autor, ve snaze napsat knihu pro každého, po čtenáři nevyžaduje zásadnější **presupozeice** z oblasti práva. Co však při překladu může a bude činit problém, je skutečnost, že je kniha adresovaná německému čtenáři zasazeného do tamějšího kulturního prostředí. To se promítne zejména při převodu německých reálií a intertextových odkazů.

Nonverbální prvky, za které Nordová (1995: 123n) považuje „*Zeichen aus anderen, nichtsprachlichen Kodes*“, a řadí mezi ně kupříkladu grafy, obrázky, náčrty a nákresy, se v textu nevyskytují. Jedná se o souvislý text, jehož části nejsou vyzdvihovány nebo zpřehledňovány kurzívou, tučným písmem, (vyjma nadpisů a podnadpisů) ani odrážkami.

Lexikální stránka textu se vyznačuje poměrně hustým výskytem hovorového rejstříku, často charakteristického svou mluvností. Hojně zastoupené jsou i různé idiomy. Vzhledem k zaměření knihy nás nepřekvapí ani termíny z oblasti práva. Častá jsou i kulturně specifická pojmenování, která odkazují na německé reálie.

Ze **syntaktického hlediska** v textu dominují souvětí. Některá z nich obsahují vsuvky oddělené pro větší přehlednost pomlčkami nebo závorkami. Ale v textu najdeme i velmi krátké výpovědi, které z gramatického hlediska ani nejsou větami, ačkoli jsou zakončeny tečkou. Těmi autor dodává textu na dynamice. Autor užívá i asyndetické koordinace vět, když zhusta vytýká větné členy před dvojtečku. V textu jsou hojně zastoupené i otázky a věty zvolací, zakončené vykřičníkem.

Výše uvedenou analýzu podle Christiane Nordové bych nyní ráda shrnula charakteristikou **stylistické roviny**. Inovativnost výchozího textu, a tedy náročnost překladu, komplexně ilustruje spletnost jeho stylu. V rámci české teorie bychom ho zařadili do stylu populárně naučného, jehož obecné charakteristiky bezesporu splňuje: široký okruh adresátů, beletrizovaná forma, omezení terminologie na nezbytnou míru, hovorovější vyjadřování atp. (Čechová a kol. 2008: 224) Tento styl je podtypem stylu odborného, s nímž ho pojí mj. dominantní slohové postupy v něm užitá: postup výkladový a úvahový (ibid.: 213).

Bylo by však zkreslující zařazovat německý výchozí text pouze do české stylistické teorie. Proto je na místě aplikovat i německou stylistiku, která se svým funkcionalistickým pojetím od té české odlišuje. V rámci systematiky podle Eromse (2014: 120), bychom výchozí text podřadili nejen kategorii *Sprache der Unterweisung*, ale i *Alltagssprache*. Analyzovaný text se tak nachází na pomezí obou. S prvně jmenovanou kategorií ho pojí didaktická hodnota výchozího textu a kritérium srozumitelnosti, tedy že „termíny musí být vysvětleny“ (Eroms 2014: 133). Ve výběru jazykových prostředků a syntaktických struktur se však vzdaluje požadavku neutrálnosti, který je prvně jmenovanému stylu vlastní (ibid.: 134). Právě zde nalezneme styčný bod lexikální stránky analyzovaného textu s tzv. *Alltagssprache*, jejíž základní charakteristiku Eroms (2014: 121) nabízí v přehledném výčtu, jehož položky výchozí text bezvýhradně naplňuje:

- „1. *Lockerheit/Ungezwungenheit*,
2. *Emotionalität, subjektive Bewertung, Jargonismen, Expressivität der Lexik*,

3. *Bildhaftigkeit*,

4. *Humor (Spott und Satire)*

5. *Gewisse Spannung zwischen Umständlichkeit und Kürze.*“

Příklady uvedené v oddílech komentáře věnujících se konkrétním problémům doloží, že jsem si tohoto stylistického napětí byla v procesu překladu vědoma.

3.2 Fiktivní zadání a popis metody překladu

Z výše uvedeného vyplývá, že předvídaným a předpokládaným recipientem publikace je člověk, jehož každodenní život se řídí právním řádem Spolkové republiky Německo, tedy německý občan. S tím je spojena určitá míra kulturní provázanosti textu s časoprostorem jeho vzniku. Zcela nepřekvapivě se v textu vyskytují reálie a právní termíny, které nemají svůj český protějšek a při překladu nevyhnutelně povedou k větším či menším posunům.

Nabízí se tedy otázka, zda je vůbec záhodno takový text překládat do češtiny, resp. kdo by přesně by měl být cílovým čtenářem textu tak závislého na německé právní i populární kultuře. Ačkoli tato kulturní podmíněnost může a bude komplikovat přeložitelnost textu a jeho následnou přístupnost čtenáři za hranicemi Německa, nejedná se o text nepřeložitelný. Zajisté, český překlad této knihy by se na trhu zřejmě neuchytil. Pokud německý čtenář koupí v Německu originální výtisk knihy, učiní tak, protože bude chtít získat informace o svém vlastním právu. Tak by tomu bylo, pokud by si českou populárně naučnou knihu o právu koupil český čtenář. Ke koupi překladu německé populárně naučné publikace by ho nicméně mohl motivovat zájem získat informace o právu cizího státu. Mezi chápáním čtenáře původního a přeloženého textu tedy dochází k patrnému posunu.

Lze usuzovat, že by o český překlad této knihy měl zájem člověk, kterého zajímá specificky německá právní kultura. Mezi českými právníky (z mě známého akademického prostředí) je mnoho těch, kteří hovoří německy a německá právní kultura slouží jako zdroj inspirace při psaní i aplikaci českých právních předpisů. V obou případech se jedná o právní řády spadající do kontinentální právní kultury, která je, v kontrastu k anglo-americkému obyčejovému právu (*Common Law*), založená na psaných pramenech práva. Oba právní řády se vyvíjely vedle sebe v historicky podmíněném užším či volnějším propojení. Německý právní řád tak v žádném případě nebude pro českého čtenáře nesrozumitelný, a to ani, pokud by se jednalo o laika seznámeného se základy českého práva.

Takovýchto českých čtenářů by se nicméně na tuzemském knižním trhu nejspíše nenašlo dost na to, aby se vyplatilo knihu komerčně překládat. Na internetu však existuje blog *Jiné právo*, který je diskusním fórem, kde příspěvky převážně doktorandů, avšak i hostujících

slovutných osobností, zejména z akademické nebo justiční sféry, může číst každý. Příspěvky nejsou určené jen právníky vzdělaným, ale právě i laikům se zájmem o právo. Motto blogu je velmi blízké nosné myšlence překládané knihy: „Zapomeňte na to, že právo je ‚souborem platných právních norem‘. Skutečné právo je jiný svět: Je to intelektuální výzva, kontext, zábava, umění, poslání, život... Tento blog přináší novinky a náhodné postřehy ze světa jiného práva.“¹ Dva sborníky složené z fejetonů, glos a příspěvků hostujících pisatelů vyšly v nakladatelství Auditorium knižně pod názvy *Jiné právo offline* a *Jiné právo literární*.

Obrátila jsem se na jednoho z přispěvatelů, JUDr. Jana Exnera, který mi v dopisu z 22. června 2018 potvrdil, že by můj překlad předmluvy a úvodní kapitoly mohl být na blogu uveřejněn, jelikož svým obsahem i koncepcí zapadá do celkového kontextu blogu (viz PŘÍLOHA Č. 2 – DOPIS JUDR. JANA EXNERA (EDITORA WEBU JINÉ PRÁVO)).

Jsem toho názoru, že překlad předmluvy a úvodní kapitoly knihy může s nadhledem obstát jako samostatný text, který by byl uveden krátkou poznámkou překladatele k původu výchozího textu a obsahu knihy. Překládaná část textu může sloužit jako náhled do právního povědomí Němců a jako zábavné zamyšlení nad jeho nezbytností v občanském životě.

Na českém trhu navíc neexistuje obdobná populárně naučná kniha z domácího prostředí, která by zábavnou formou shrnovala nejzákladnější poznatky všech, nebo alespoň většiny, právních odvětví. Stávající publikace se soustředí na konkrétní právní odvětví (např. Eliáš, 2014: *Občanské právo pro každého: pohledem (nejen) tvůrců nového občanského zákoníku*). Tato kniha by tak mohla sloužit jako zdroj inspirace pro budoucí českou publikaci tohoto rázu.

Jedná se samozřejmě o zadání čistě fiktivní, jelikož jsem si vědoma autorských práv, která se k původnímu textu vážou.

Výše uvedené se projevilo zejména při volbě správné překladatelské strategie, která by byla v souladu s nastíněným fiktivním zadáním.

Nordová (1989: 102nn) definovala dva základní druhy překladatelské strategie – překlad dokumentární a překlad instrumentální. Cílem prvně jmenovaného je, jak již název napovídá, zdokumentovat původní komunikaci mezi autorem a čtenářem originálu. Překlad instrumentální je nástrojem zprostředkujícím komunikaci přímo mezi autorem a čtenářem překladu. Z toho plyne, že překlad bude plnit totožnou či obdobnou funkci jako výchozí text.

Při volbě vlastní překladatelské strategie jsem nemohla zůstat u jednoho ze zmíněných pólů. V co největší možné míře jsem se snažila brát ohled na čtenáře překladu, kterému jsem se snažila zpřístupnit text při zachování původní funkce výchozího textu. Jinými slovy, umožnit čtenáři překladu vnímat text stejným způsobem, jako by ho vnímal čtenář původního

1! cit. 22.12.2018! Dostupné z: <http://jinepravo.blogspot.com>

textu. Na jednu stranu jsem tedy usilovala o to, aby si čtenář, pokud možno, nebyl vědom skutečnosti, že čte text, který byl už dříve vytvořen pro jinou komunikační situaci (tj. překlad) a nabyl dojmu, že se jedná o původní komunikát. Slovy Levého (2012: 39n) jsem vytvářela překlad „iluzionistický“. Na druhou stranu však bylo místy třeba čtenáře upozornit na to, že ne všechny zobrazované skutečnosti (a zejména právní realie) lze bezvýhradně aplikovat na české prostředí. Tam překlad nabývá doslovnějšího, exotizujícího rázu.

K tomuto přístupu jsem dospěla na základě snahy vytvořit funkční překlad, jak totiž píše Nordová (1995: 29): „*Bei einer Skoposorientierten Translation steht die Erfüllung des Skopos über der intertextuellen Kohärenz mit dem AT. Wo letztere jedoch mit dem Skopos kompatibel ist, wird sie angestrebt. Die AT-Analyse muß diese Frage klären.*“

Ještě než přikročím ke klasifikaci překladatelských problémů a způsobům jejich řešení, považuju za nezbytné připojit pár slov k dichotomii tzv. překladatelské věrnosti a volnosti. Nelze si z těchto dvou norem zvolit jednu, a té se v překladu výlučně držet. Takovým postupem bych se prohřešila proti reprodukčnímu cíli překladatelského procesu, jelikož „! o! bě kvality jsou nepostradatelné: překlad musí samozřejmě být pokud možno přesnou reprodukcí původního díla, ale především musí být plnohodnotným (...) dílem českým, jinak mu nepomůže sebevětší doslovnost“ (Levý 2012: 82). Při vytváření překladatelských řešení jsem proto měla neustále na paměti, že „čtenář (překlada) má jiný fond vědomostí i estetických zkušeností, než měl čtenář originálu, a proto by v mechanické kopii mnohému neporozuměl a mnohé pochopil zkresleně“ (ibid.: 83). S touto čtenářovou „perspektivou“ jsem konzistentně pracovala a snažila se ji v překladu reflektovat.

3.3 Typologie překladatelských problémů a způsoby jejich řešení

Při systematizování překladatelských problémů jsem okrajově vycházela z klasifikace Ch. Nordové (1995: 181–184). Rozlišila jsem problémy, s nimiž jsem se v této práci setkala, do tří skupin, podle toho, zda byly podmíněné kulturně, jazykově či pragmaticky. Každou skupinu nyní detailněji rozeberu.

Při popisu rozličných postupů užitých při jejich řešení budu čerpat především z typologie D. Knittlové (2010). Překlad je velmi komplexní disciplína, není tedy snadné představovat jednotlivé problémy izolovaně, protože každé slovo a každá věta je výsledkem souhry různých faktorů, jak ve výkladu k teorii her přehledně predestirává Levý (1971: 72–90).

3.3.1 Kulturně-jazykové problémy

3.3.1.1 Právní terminologie

Právní terminologie každého státu je do jisté míry spjata s právním systémem dané oblasti a místní právní úpravou. Fakt, že se jak v případě jak českého, tak i německého právního systému jedná o systém kontinentálního (psaného) práva, do určité míry usnadňuje nalézání ekvivalentů.

Historické důvody a geografická blízkost zdůvodňují, proč část českého práva vychází z německé úpravy. Přesto se oba právní řády vyvíjely relativně svébytně, a v každém z nich tak najdeme řadu institutů bez odpovídajícího ekvivalentu. Jednotlivé problémy tak budou zejména lexikálního charakteru.

V českém právu lze nalézt ekvivalent německého právního termínu

Tato situace byla častější: autor použil termín německého práva, který má zcela či téměř zcela odpovídající český protějšek.

Ukázkovým příkladem jsou názvy právních odvětví a jejich poddisciplín:

(1) Europarecht (VT3)	evropské právo (PT8)
(2) Steuerrecht (VT3)	daňové právo (PT8)
(3) Gesellschafts- und Handelsrecht (VT3)	právo obchodních společností, obchodní právo (PT8)
(4) Kapitalmarktrecht (VT3)	právo kapitálového trhu (PT8)
(5) Insolvenzrecht (VT3)	insolvenční právo (PT8)
(6) Seerecht (VT10)	mořské právo (PT15)
(7) Völkerrecht (VT10)	mezinárodní právo veřejné (PT15)
(8) Weltraumrecht (VT10)	vesmírné právo (PT15)
(9) Urheberrechtsfragen (VT11)	otázky autorského práva (PT16)

Při používání českých právních termínů jsem vycházela z platných a účinných právních předpisů. Ve výchozím textu se objevují instituty, které mají protějšek v české právní úpravě. Pojmosloví z oblasti ústavního práva jsem čerpala z terminologie ústavního zákona č. 1/1993 Sb., Ústava ČR, ve znění pozdějších předpisů, a usnesení č. 2/1993 Sb., kterým se vyhláší Listina základních práv a svobod, ve znění pozdějších předpisů; např.:

(10) Rechtsstaat (VT1)	právní stát (PT7)
(11) Grundrecht (VT3)	základní právo (PT9)
(12) Versammlungsfreiheit (VT4)	svoboda shromažďování (PT9)
(13) Pressefreiheit (VT4)	svoboda tisku (PT9)

(14) Menschenwürde (VT4)	lidská důstojnost (PT10)
(15) Religionsfreiheit (VT4)	svoboda náboženského vyznání (PT10)
(16) Hochverrat (VT8)	velezrada (PT13)
(17) Staatsangehörigkeit (VT11)	státní příslušnost (PT16)
(18) Die Menschenrechte sind in einem Rechtsstaat nicht verkäuflich, entziehbar oder abdingbar (VT11)	
Lidská práva jsou v právním státě nezcizitelná, nezrušitelná a nezadatelná (PT16)	

Za povšimnutí stojí, že mne dikce prvního článku zákona č. 2/1993 Sb., Listiny základních práv a svobod, v platném znění: „! z! ákladní práva a svobody jsou nezadatelné, nezcizitelné, nepromlčitelné a nezrušitelné“, vedla k **vektorové změně**, tj. změně přístupu k označované realitě (Knittlová 2010: 61).

Pokud se v textu vyskytly pojmy z oblasti občanského práva, vycházela jsem při jejich překladu ze zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů; např.:

(19) Rechtsfähigkeit (VT4)	právní osobnost (PT10)
(20) mündig (VT5)	zletilý (PT11)
(21) Geschäftsfähigkeit (VT5)	svéprávnost (PT11)

Z důvodu autorova vlastního odborného zaměření do textu pronikly i některé termíny z oblasti daňového práva. Jejich české protějšky jsem našla v zákoně č. 289/1992 Sb., o daních z příjmu, ve znění pozdějších předpisů; např.:

(22) Einkommenssteuer (VT6)	daň z příjmu (PT11)
(23) Steueridentifikationsnummer (VT6)	daňové identifikační číslo (PT11)

Dále se v textu objevují např. i následující termíny z oblasti práva:

(24) Kernbestand (der Grundrechte) (VT8)	esenciální obsah (základních práv) (PT13)
(25) Staatenlose (VT11)	apatridé (PT16)

U těchto dvou případů jsem volila mezi rovnocennými synonymy. V příkladu (24) to byl vedle uvedeného výrazu termín „minimální obsah“ a v příkladu Staatenlose (VT11) apatridé (PT16) termín „apolité“.

Úplné protějšky mají termíny z oblasti evropského práva, např.:

(26) Vertrag über die Arbeitsweise der Europäischen Union (VT10)	
Smlouva o fungování Evropské unie (PT15)	

(27) **Freizügigkeit** (VT10)

svoboda pohybu (PT15)

(28) **Unionsbürger** (VT10)

unijní občané (PT15)

Spolehlivým zdrojem překladů evropské legislativy je zejména internetový portál www.eur-lex.europa.eu, ze kterého jsem i čerpala.

Dále je nezbytné se pozastavit i u názvů německých právních předpisů. Do češtiny byly přeloženy jen některé z nich, u ostatních je třeba hledat vhodný překladový ekvivalent:

(29) **Grundgesetz** (VT4)

Základní zákon (PT9)

(30) **Bürgerliches Gesetzbuch** (VT5)

občanský zákoník (BGB) (PT11)

(31) **Allgemeines Gleichbehandlungsgesetz (AGG)** (VT6)

zákon o všeobecném rovném zacházení (PT12)

(32) **Strafgesetzbuch** (VT8)

trestní zákoník (PT13)

Překladové ekvivalenty v příkladech (29) a (32) jsou již ustálené; pojem *Bürgerliches Gesetzbuch*, nebo přinejmenším zkratka BGB v příkladu (30) jsou dobře známy i české veřejnosti, proto jsem se rozhodla zkratku ponechat. Při překladu názvu zákona v příkladu (31) jsem vycházela z tzv. antidiskriminačního zákona, který se do českého právního řádu dostal transpozicí téže směrnice, podobně jako jeho německý protějšek do německého právního řádu, a jehož úplný název zní: zákon o rovném zacházení a o právních prostředcích ochrany před diskriminací a o změně některých zákonů².

V českém právu nelze nalézt ekvivalent německého termínu

V těchto nečetných situacích jsem se pokusila nalézt přibližný ekvivalent, vždy s ohledem na konkrétní kontext. Vycházela jsem pro tyto účely z poučky M. Chromé (2014: 48):

„Za prvé by se měl (překladatel) pokusit nalézt tzv. funkční ekvivalent, tj. lexikální nebo syntaktickou jednotku, jež má v cílovém právním systému stejnou funkci jako daný termín výchozího textu, ale sémanticky a mnohdy i gramaticky jde o odlišné struktury. (...) Za druhé by měl překladatel zjistit, zda v konkrétním případě (...) v cílovém právním systému neexistuje alespoň podobný institut. Je-li přesvědčen, že ! neexistuje! , pak lze přistoupit k vytvoření „ekvivalentu“ v cílovém jazyce explikací nebo popisem, tj. přeložením základních definičních charakteristik (...) daného pojmu výchozího právního systému.“

²zákon č. 189/2009 Sb., ve znění pozdějších předpisů

Některé německé termíny alespoň částečné české protějšky sice mají, avšak v kontextu nemohly být použity. Místo nich jsem zvolila opis, např.:

(33) **Vergnügungssteuerpflichtig** sind Rechtsvorlesungen allerdings nicht von sich aus, da kann man sich als Dozent noch so sehr verausgaben. (VT3)

Daň ze zábavy se ale z mých přednášek odvádět nadále nemusí, to se můžu snažit, sebevíc chci. (PT8)

(34) man ! kann! ohne die formelle Vorlage einer sog. **Ledigkeitsbescheinigung** beim Standesamt nicht heiraten (VT6)

z jakéhosi důvodu ! je! nutné formálně podat **osvědčení o tom, že jste svobodní**, jinak vás neoddají (PT11)

V prvním případě (příklad (33)) se jedná o humornou poznámku autora. *Vergnügungssteuer* je daň, která se odvádí z výnosů z herních automatů, prostituce a prodeje vstupenek na kulturní představení. Obdobnou daň český právní řád nezná, částečným ekvivalentem by podle zákona č. 289/1992 Sb., o daních z příjmu, ve znění pozdějších předpisů, byla tuzemská daň z hazardních her.

Ledigkeitsbescheinigung v případě (34) je synonymum k *Ehefähigkeitszeugnis*, kterému odpovídá české osvědčení o splnění požadavků k uzavření manželství. Vzhledem k tomu, že i autor použil raději první výraz, namísto obecnějšího druhého, rozhodla jsem se pro konkretizaci informace pomocí opisu. V daném kontextu totiž nejde o všechny požadavky k uzavření manželství, nýbrž pouze o jeden konkrétní. Navíc je české osvědčení vydáváno pouze, pokud bude manželství uzavřeno církevní cestou, kdežto německé osvědčení je nutné předložit i při civilním obřadu.³

Další příklady vychází ze strukturních a obsahových odlišností české a německé ústavy, např.:

(35) **Ewigkeitsgarantie** (VT8)

garance věčnosti (PT13)

(36) **Handlungsfreiheit** (VT11)

osobní svoboda (PT16)

Jako *Ewigkeitsgarantie* (jako v příkladu (35)) nebo častěji *Ewigkeitsklausel* se označuje článek 79 odst. 3 Základního zákona. V českém ústavním právu se oproti tomu používá formulace „nepřípustná změna podstatných náležitostí demokratického právního státu“ či „nezměnitelné jádro ústavního pořádku“ (Wintr 2015: 18), které v kontextu použít nelze. V odborné literatuře je nicméně pojem *Ewigkeitsklausel* známý a obyčejně se objevuje jako

³Při konzultaci volbu tohoto postupu schválil i Mgr. Bc. Martin Koloušek, doktorand Katedry teorie práva a právních učení Právnické fakulty UK.

klausule věčnosti (srov. *ibid.*: 32), proto jsem se rozhodla *Ewigkeitsgarantie* přeložit obdobně.

Problém překladu výrazu v příkladu (36) pramení ze skutečnosti, že se německé pojetí ústavních práv a svobod od toho českého v některých ohledech liší. Často se to projevuje v detailech, které úplným laikům nemusí být zcela známé. Německá ústava tak kupříkladu zaručuje obecnou svobodu jako základní právo. Dokonce ho staví do tak dominantního postavení, že ho zakotvuje už ve druhém článku Základního zákona. Tento obecný princip svobody však Listina základních práv a svobod nezná. Právo činit vše, co člověka napadne (tzn. obecná svoboda), nepožívá v českém právním řádu ústavní ochrany. Ta pokrývá jen některé důležité aspekty svobody, tedy jednotlivé konkrétní svobody, u nichž dějiny prokázaly nezbytnost zvláštní ochrany. (*ibid.*: 147)

Další problém plyne z odlišné právněvědní systematiky některých oborů, např.:

- (37) das Grundgesetz ! ist! ein sogenanntes Bundesgesetz und es damit im gesamten Bundesstaat Bundesrepublik Deutschland gilt (anders wäre das z. B. bei einem **Staatenbund**, der kein wirklicher Staat ist und der weder über ein eigenes Gebiet noch über eigene Staatsangehörige verfügt; Beispiele: Die Benelux-Union oder die Andengemeinschaft) (VT8)
- Základní zákon ! je! takzvaným spolkovým zákonem a platí tedy na celém federativním území Spolkové republiky Německo (jinak by tomu bylo např. v **konfederaci nebo sdružení států**, které nejsou skutečnými státy a nedisponují ani vlastním územím, ani vlastními státními příslušníky; kupříkladu: Benelux nebo Andské společenství) (PT13)

Pojem *Staatenbund* má v německé státovědě širší význam než český termín konfederace. (srov. Gröpl 2015: 147) Konfederace se pouze jednou z forem, ve které *Staatenbund* může existovat. V české odborné literatuře se sice používá sousloví spolek států, označuje se jím však právě jen konfederace. Dále česká státověda odlišuje unie (personální unie, celní unie atp.) a společenství států (např. *Commonwealth*) (Pavliček a kol. 2007: 122).

Navíc má ve výchozím textu záměrně použitý termín *Staatenbund* tvořit kontrastní protějšek k termínu *Bundesstaat*, pro což se v českém prostředí obvykle používá dvojice termínů spolek států a spolkový stát. Nicméně v překladu jsem už k pojmu *Bundesstaat* v předchozí větě zvolila obecnější překladový ekvivalent federace, abych předešla dalšímu opakování adjektiva spolkový. Protějškem federace je konfederace, proto by se v závorce měla objevit, aby bylo pokud možno dosaženo stejného účinku na cílového čtenáře. Oba následně uvedené příklady ovšem představují celní unie, proto bylo nutné český překlad rozšířit tak, aby fungoval jako hyperonymum.

3.3.1.2 Intertextovost

Množství citací ukázkově ilustruje, jak hluboko je text zakořeněn ve výchozí kultuře, jelikož se většina citací vztahuje na původně německé zdroje. Mimoto se v těch dvou případech, kdy se původně jedná o francouzský, resp. anglický výrok, do knihy dostaly upravené a pozměněné verze, které jsou rozšířené na německých internetových portálech s citacemi.

Citace právních textů

Vzhledem k zaměření textu není překvapením, že se v něm objevují citace německých zákonných předpisů a odkazy na některá jejich ustanovení.

Nalezla jsem oficiální překlad jen jednoho z nich – Základního zákona (viz Klokočka, Wagnerová: 2004).

Z tohoto překladu jsem vycházela, např.:

- (38) Artikel 102 des Grundgesetzes (besagt) in aller Klarheit: „**Die Todesstrafe ist abgeschafft.**“ (VT8)
s jednoznačně vyznívajícím článkem 102 Základního zákona: „**Trest smrti je zrušen.**“ (PT14)
- (39) Immerhin hilft aber hier der alte Grundsatz: „**Bundesrecht bricht Landesrecht**“, der in Artikel 31 des Grundgesetzes so kurz wie unmissverständlich kodifiziert worden ist (VT9)
Niméně tady pomůže staré známé pravidlo: „**Spolkové právo ruší zemské právo.**“, které nalezneme v článku 31 Základního zákona kodifikované krátce a srozumitelně (PT14)

Potíže ovšem nastaly v situaci, kdy výchozí text začal porovnávat staré a novelizované znění článku 12 odst. 4 Základního zákona. Klokočka s Wagnerovou uvádí (2004: 232), že jejich překlad Základního zákona vychází ze stavu k 31.1.2003, jenže fakticky jejich překlad nereflektuje novelizace z roku 2000, na které odkazuje můj výchozí text, proto jsem musela přikročit k tomu, že jsem z jejich překladu Základního zákona převzala jeho původní verzi před novelizací uvedenou v příkladu (40), a následně ji sama upravila tak, aby obsahovala formulační změnu doplněnou novelizací v příkladu (41):

- (40) Vor der Grundgesetzänderung hieß es im Artikel 12a Absatz 4 Satz 2 des Grundgesetzes, dass Frauen „**auf keinen Fall Dienst mit der Waffe leisten dürfen.**“ (VT7)
V původním znění článku 12a odstavce 4 Základního zákona stálo, že ženy „! **v žádném případě nesmějí vykonávat službu se zbraní.**“ (PT12)
- (41) Nunmehr heißt es dort nur noch: „**Sie dürfen auf keinen Fall zum Dienst mit der Waffe verpflichtet werden.**“ (VT7)
Po novelizaci už jim jen „**v žádném případě nesmí být uložena povinnost vykonávat službu se zbraní.**“ (PT12)

U citace hesenské zemské ústavy jsem musela přikročit k vlastnímu překladu:

(42) In Artikel 21 Absatz 1 der Hessischen Landesverfassung etwa heißt es: „**Ist jemand einer strafbaren Handlung für schuldig befunden worden, so können ihm auf Grund der Strafgesetze durch richterliches Urteil die Freiheit und die bürgerlichen Ehrenrechte entzogen und beschränkt werden. Bei besonders schweren Verbrechen kann er zum Tode verurteilt werden.**“ (VT8)

V článku 21 odstavci 1 hesenské zemské ústavy se například dočteme: „**Pokud byl někdo shledán vinným ze spáchání trestného činu, lze mu za základě trestních zákonů výrokem soudce odejmout svobodu a občanské výsady. U obzvláště závažných zločinů může být odsouzen k trestu smrti.**“ (PT14)

Citace z uměleckých textů

Text obsahuje citace z německých literárních děl, písňových textů i divadelních her. Při překladu jsem si všímala zejména toho, zda se jedná o skutečnou citaci, nebo spíše o autorovu parafrázi či zobecnění. V první řadě bylo vždy třeba zjistit zdroj citátu, pokud nebyl uveden přímo v textu. Následně jsem hledala jeho již existující český překlad. Pokud existoval, vycházela jsem z něho. Pokud nikoli, musela jsem přeložit citát sama, např.:

(43) Unwillkürlich fühlt man sich an den Klassiker des Hauptmanns von Köpenick aus dem beginnenden 20. Jahrhundert erinnert (...): „**Ohne Pass gibt es keine Arbeit und ohne Arbeit keinen Pass.**“ (VT6)

Bezděky nám v mysli vyvstane slavná kopnická hejtmana z Kopníku z počátku 20. století (...): „**Bez pasu není práce a bez práce není pasu.**“ (PT11)

(44) nach dem „Pippi Langstrumpf-Prinzip“: „**Ich mache mir die Welt, [...] wie sie mir gefällt.**“ (VT7)

podle motto Pipi Dlouhé Punčochy: „**Udělám si svět, jak se mi líbí.**“ (PT12)

(45) „**Wer sich den Gesetzen nicht fügen will, muss die Gegend verlassen, wo sie gelten.**“ (Johann Wolfgang von Goethe) (VT10)

„**Kdo se nenaučí podřizovat zákonům, musí opustit kraj, kde zákony platí.**“ (Johann Wolfgang von Goethe) (PT15)

Citace uvedená v příkladu (43) pravděpodobně není skutečnou citací, ale pouze zobecněním, parafrází zápletky hry *Hejtman z Kopníku*. Ačkoli jsem zhlédla zfilmované divadelní zpracování této hry, tuto konkrétní větu jsem přinejmenším v českém zpracování z roku 1983 nepostřehla. Do kontextu by se beztak jiná než výše uvedená verze tohoto citátu nehodila.

Citace v příkladu (44) pochází z úvodní písničky *Hey, Pippi Langstrumpf!* k populárnímu televiznímu zpracování Pippiiných příhod ze švédsko-německé koprodukce. Existuje sice český dabing tohoto seriálu, ovšem titulní písnička nebyla přeložena.

Překlad citátu v příkladu (45) pochází z románu *Viléma Meistera léta tovaryšská aneb Odříkání* v překladu Kamily Jiroudkové⁴.

Citace politiků

Text obsahuje i několik citací bývalých politických činitelů, přičemž se neodvolává na žádné zdroje. Citace jsou tak špatně dohledatelné. Ve všech případech jsem se rozhodla pro vlastní překlad vycházející z autorova znění, ačkoli se mi u citací vycházejících z cizojazyčných proslavů podařilo vyhledat jejich původní znění, které se od autorova překladu odlišuje.

(46) Lehrer, von Altbundeskanzler Gerhard Schröder dereinst als „**faule Säcke**“ tituliert (VT2)

Učitelé, bývalým spolkovým kancléřem Gerhardem Schröderem kdysi označení za „**líné vepře**“ (PT8)

(47) Dem früheren französischen Staatsmann Charles de Gaulle wird das Bonmot zugeschrieben: „**Die zehn Gebote sind deswegen so kurz und logisch, weil sie ohne Mitwirkung von Juristen zustande gekommen sind.**“ (VT7)

Někdejšímu francouzskému státníkovi Charlesi de Gaullovi se připisuje následující bonmot: „**Desatero přikázání je tak krátké a logické, protože vzniklo bez přičinění právníků.**“ (PT13)

(48) Dies wusste schon der große britische Staatsmann Winston Churchill, als er vor rund 80 Jahren formulierte: „**Die Demokratie ist die schlechteste aller Staatsformen – ausgenommen alle anderen.**“ (VT12)

To si uvědomoval už i velký britský státník Winston Churchill, když před osmdesáti lety prohlásil: „**Demokracie je ta vůbec nejhorší státní forma – vyjma všech ostatních.**“ (PT17)

Citace v příkladu (46) má být jen humornou poznámkou, rozhodla jsem se proto pro podobnou kolokaci v češtině.

⁴ GOETHE, Johann Wolfgang. *Viléma Meistera léta tovaryšská aneb Odříkání*. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury a umění, 1961. s. 172.

Citát v příkladu (47) vychází z verze, která je sice rozšířená na německých portálech se známými citáty⁵, ale neodpovídá pravděpodobnému původnímu znění⁶, v němž je zmíněna expertní komise. Aby citát nadále zapadal do kontextu, rozhodla jsem se převzít autorův překlad s právníky.

Také Winston Churchill, citovaný v příkladu (48), se původně vyjádřil jinak.⁷ Demokracii označil za formu vlády, nikoli za státní formu. Na základě celé řady skutečností jsem se rozhodla při svém překladu vycházet z autorovy verze označující demokracii za státní formu. Těmito skutečnostmi byly zejména následující:

Předně je demokracie jako státní forma zmíněna už na počátku úvodní kapitoly⁸ a nyní se k nastolenému tématu autor oblohou vrací.⁹

Sám autor mi v e-mailové korespondenci¹⁰ potvrdil, že o původním znění Churchillova výroku věděl, ale jeho změnu pociťoval jako opravu. K podobnému závěru by ho nejspíše přivedla i česká státověda. Kupříkladu Pinz (2006: 135) poznamenává: „! s! tátní forma jako kategorie politická odráží způsob, jak se vykonává nejvyšší moc ve státě“, přičemž rozlišuje základní bipartici autokracie – demokracie.

Nadto mi na otázku, zda by si v případném překladu přál zachovat svoji verzi citátu, odpověděl kladně.

Mimoto jsem svoje rozhodnutí konzultovala s Mgr. Bc. Martinem Kolouškem, doktorandem na Katedře teorie práva a právních učení Právnické fakulty UK, který se problematikou systematizace forem státu a forem vlády odborně zabývá¹¹. I on moje řešení po nastínění výše uvedených úvah schválil jako správné.

⁵Zitate: Gehässigkeiten über Juristen. In: *Spiegel* ! online! . Hamburk: Spiegel-Verlag. 4.11.2013 ! cit. 7.1.2019! . Dostupné z: <http://www.spiegel.de/fotostrecke/zitate-gehaessigkeiten-ueber-juristen-fotostrecke-103353-24.html>

⁶„Les dix commandements sont aussi clairs et compréhensibles parce qu'ils ont été formulés sans l'aide d'une commission d'experts.“ (Zitatenschatz ! online! . iPortale 2010–2019 ! cit. 7.1.2019! . Dostupné z <http://www.zitatenschatz.de/suchergebnisse.php?searchword=gaulle&submit=Los>

⁷“Many forms of Government have been tried, and will be tried in this world of sin and woe. No one pretends that democracy is perfect or all-wise. Indeed it has been said that democracy is the worst form of Government except for all those other forms that have been tried from time to time...” (International Churchill Society ! online! ! cit. 11.1. 2019! . Dostupné z: <https://winstonchurchill.org/resources/quotes/the-worst-form-of-government/>

⁸Ein Besserwisser aber würde etwa bereits am Titel dieses Buches aussetzen haben, dass der dort genannte Rechtsstaat gar keine Staatsform im eigentlichen Sinne sei, sondern dass rechtsstaatliche Elemente lediglich und neben anderen Zügen ein wichtiges Charakteristikum der Staatsform Demokratie darstellen (VT 2)

⁹Tento záměr mi byl potvrzen autorem v e-mailu ze 13. ledna 2019.

¹⁰Konkrétně v e-mailu ze dne 13.1.2019, viz příloha č. 3.

¹¹KOLOUŠEK, Martin. Kritické poznámky k současnému třídění forem státu a vlády. In: *Právní prostor* ! online! . 23.3.2018 ! cit. 11.1.2019! . Dostupné z: <https://www.pravniprostor.cz/clanky/ostatni-pravo/kriticke-poznamky-k-soucasnemu-trideni-forem-statu-a-vlady-cast-i>, <https://www.pravniprostor.cz/clanky/ostatni-pravo/kriticke-poznamky-k-soucasnemu-trideni-forem-statu-a-vlady-cast-ii>.

3.3.1.3 Ostatní kulturní problémy

Z faktu, že je text pevně zakořeněn v německém prostředí, nevyplývají jen potíže s překladem právní terminologie, ale i další, plynoucí z odlišného kulturního zázemí původního a cílového čtenáře. Patří mezi ně např. problematika překladu měny – eura. Měnovou jednotku jsem v souladu s doporučením Levého (2012: 114) nepřeváděla, jelikož „! p! řevádět cizí měnu není možné, protože měna je charakteristická vždy pro určitou zemi a koruny by nám lokalizovaly překlad do našeho prostředí“.

Dále čtení textu vyžaduje značné množství kulturních presupozic, které jsou u českého a německého čtenáře odlišné, např.:

- (49) vor dem Kölner Dom oder der Elbphilharmonie (**Hurra, endlich!**) (VT1)
před kolínským dómem nebo Labskou filharmonií (**Že jsme se načekali!**) (PT7)

Krátká poznámka v závorce reaguje na časovou a finanční náročnost stavby nové filharmonie v Hamburku, pro niž tato budova „proslula dlouho před otevřením. Ovšem ne tak, jak by bylo Německu milé. Náklady na její stavbu přerostly desetinásobek prvních odhadů (...). Také datum otevření se několikrát odsouvalo, z roku 2010 se vyklubal rok 2017.“ (Respekt 30/4: 37) Vzhledem k tomu, že o stavbě píšou i české zpravodajské prostředky, lze průtahy při jejím otevření považovat za presupozici nejen německého, ale i českého, čtenáře. Ačkoliv tedy **explikace** ve formě **vnitřní vysvětlivky**, tedy stručného vysvětlujícího opisu (Knittlová 2010: 92), nebylo třeba, přece jen jsem se rozhodla o explicitaci informace.

Další problém představovala aluze na německou divadelní hru *Der Hauptmann von Köpenick*, která podle autora patří do kánonu německé literatury:

- (50) Unwillkürlich fühlt man sich an **den Klassiker des Hauptmanns von Köpenick** aus dem beginnenden 20. Jahrhundert erinnert (VT6)
Bezděky nám v mysli vyvstane slavná **kopnickiáda hejtmana z Kopniku** z počátku 20. století (PT11)

Na její děj pod pojmem kopnickiáda odkazuje *Akademický slovník cizích slov* a *Slovník spisovného jazyka českého*: „aféra způsobená klamáním úřadů a spojená s jejich blamáží (nazv. podle něm. města Köpenick – Kopník, v němž se vydával švec za hejtmana)“ (ACSC: heslo *kopnickiáda*). Tento pojem jsem považovala za dostatečně potřebný pro správné

pochopení aluze českým čtenářem, abych ho do textu doplnila. Je totiž dost dobře možné, že by dané drama český čtenář neznal, výraz kopinikáda by mu však známý být mohl.

Dále se v textu vyskytují toponyma a další geografické reálie:

(51) Weihnachtsmarkt an der **Gedächtniskirche** (...) in **Berlin** (VT7)

berlínský adventní trh u **Pamětního kostela císaře Viléma** (PT12)

(52) Sollte ich daher, wenn wieder mal am Gehaltsende noch so viele Tages des Monats übrig sind, den nächsten bewaffneten Raubüberfall mit eventueller Todesfolge auf einen Juwelier lieber **auf der Düsseldorfer Königsallee** statt **in der Wiesbadener Wilhelmstraße** verüben? (VT9)

Měl bych, až mi zase jednou dojde výplata a další bude v nedohlednu, ozbrojenou loupež pod hrozbou trestu smrti spáchat raději ve zlatnictví v **hlavním městě Severního Porýní-Vestfálska** než v **hlavním městě Hesenska**? (PT14)

(53) Teile der Bronx in New York City oder nach unseriösen Medienberichten auch von **Duisburg-Marxloh** mögen rechtsfreie Räume (gewesen) sein. (VT10)

Části Bronxu v New York City nebo dle nedůvěryhodných mediálních zpráv **problémová čtvrt' Duisburg-Marxloh** dost možná jsou (byly) bezprávními oblastmi. (PT15)

(54) von **Köln** nach Paris (VT10)

z **Kolína nad Rýnem** do Paříže (PT15)

Abych zabránila záměně či nepochopení, rozhodla jsem se v příkladech (51) a (54) pro úplný název, v příkladu (53) pro **přidání informace**, tedy připojení obecného klasifikátoru přiřazujícího název do příslušné oblasti (Knittlová 2010: 92), a v příkladu (52) pro úplné vypuštění názvu a nahrazení opisem. Český čtenář by v posledně jmenovaném případě bez nápovědy nepochopil, že se jedná o hlavní bulváry uvedených měst.

V textu se objevují i názvy některých institucí a oficiálních funkcí, např.:

(55) **Bundesregierung** (VT4)

spolková vláda (PT12)

(56) **Bundeskanzler** (VT5)

spolkový kancléř (PT12)

(57) **Bundeszentralamt für Steuer** (VT6)

Spolkový ústřední úřad pro daně (PT11)

Ačkoli se u názvů funkcí někdy přívlastek spolkový nahrazuje přívlastkem německý, rozhodla jsem se zůstat v příkladu u pojmenování „spolkový“, jelikož je to pro německý text (resp. text přeložený z němčiny) přirozenější, a navíc je z kontextu zcela jasné, že se jedná o německé instituce.

3.3.2 Jazykové problémy

3.3.2.1 Lexikální rovina

Frazémy a slovní hříčky

Text obsahuje četné humorné pasáže se slovními hříčkami, jejichž účelem a účinkem je „odlehčit“ předkládané informace, tedy učinit výklad pro čtenáře stravitelnějším.

Se slovními hříčkami v procesu překladu nakládám trojím způsobem, který postupně vyložím a doplním konkrétními příklady.

Zčásti se mi podařilo najít ekvivalenty v češtině, tudíž se překlad sémanticky shoduje s výchozím textem, např.:

(58) Zudem gibt es bekanntlich **keine zweite Chance für den ersten Eindruck**. (VT2)

Navíc, jak je známo, **první dojem napodruhé** neuděláte. (PT8)

(59) An guten Tagen habe ich vergleichsweise wenig zu klagen, was für einen Juristen naturgemäß kein schöner Geisteszustand ist, **denn sie (be)klagen (sich) und verklagen (andere)** nun einmal gerne. (VT4)

Během dobrých dnů si víceméně nemůžu stěžovat, což pro právníka přirozeně není právě ideální rozpoložení. Přiznejme si to – právníky zkrátka baví **(za)žalovat (se navzájem) a obžalovat (jiné)**. (PT9)

Ve většině případů jsem musela přikročit k **adaptaci** neboli k „substituci popsané v originále jinou adekvátní situací, např. neexistuje-li v CJ ekvivalent slovní hříčky“ (Knittlová 2010: 19), např.:

(60) **Egal, wie leer Du Dich fühlst, einer ist immer Lehrer!** (VT2)

Kdo umí, ten umí. Kdo neumí, ten učí. (PT8)

(61) Motto: „**Stau im dritten Ring**“ (VT6)

pod heslem: „**Sežral jsem mámu, tátu, a tebe taky sním**“ (PT12)

(62) Gleiches gilt übrigens beispielsweise für den Unterschied der Worte „**anscheinend**“ und „**scheinbar**“ (VT7)

totéž platí kupříkladu i pro dvojici slov „**zcizit**“ a „**odcizit**“ (PT12)

(63) Diese Beispiele zeigen anschaulich, dass manche Studierende offenkundig nicht „**in guter Verfassung**“ sind. (VT9)

Tyto příklady názorně ukazují že někteří studenti asi **ústavu neviděli ani z rychlíku**. (PT14)

(64) In Nordkorea mag man dies sicher anders beurteilen, sofern man **vor seiner plötzlichen Exekution noch in der Verfassung ist**, sich darüber Gedanken zu machen. (VT10)

V Severní Koreji se na to možná dívají jinak, pokud tedy člověk **před nenadálou exekucí má ještě hlavu** na takové myšlenky. (PT15)

Při hledání náhrady bylo mou prioritou zachovat humornost a zůstat u podobného výrazu při využití odlišného stylistického prostředku. Homofonii v příkladu (60) jsem nahradila floskulí. Dvojsmyslné užití výrazu *Verfassung* se v textu opakovalo. Čeština slovo vyjadřující zároveň stav i ústavu samozřejmě nemá, proto bylo nutné přistupovat ke každému výskytu tohoto dvojsmyslu jednotlivě, jak vidno u příkladů (63) a (64). Prvně jmenovaný příklad jsem substituovala metaforou. V případě (64) se mi dvojsmysl původního textu podařilo substituovat dvojsmyslem i v češtině. V příkladu (62) se mi podařilo přijít s podobnou dvojicí právnických termínů, které se mezi laiky často zaměňují.¹²

Ke dvojsmyslu v příkladu (61) se sám autor v e-mailu ze dne 13. ledna vyjádřil následovně: „*Das ist ein Scherz – mit „Ring“ bezeichnet man in Deutschland in vielen Großstädten wichtige Straßen, und da ist meistens Stau. Mit anderen Worten: Die jugendlichen sind zu Dick*“. Tento dvojsmysl také nebylo možné zachovat, tudíž jsem se rozhodla ho nahradit zcela jiným prostředkem: aluzí na známou českou pohádku o Otesánkovi, kterou sepsal K. J. Erben¹³.

V několika případech jsem byla nucena slovní hříčku vynechat. Žádné náhradní řešení nepřicházelo v úvahu, protože by působilo příliš kostrbatě a vyžadovalo rozsáhlejší jazykovou úpravu. Jedná se o následující situace:

(65) Ich erwarte dies auch nicht, weil ich ja schließlich selbst mal Student war – auch wenn das Unterrichten dann ohne Frage manchmal mehr Spaß machte (**nicht: „Spaß machen würde“ – Sie erinnern sich an den Grammatikunterricht: „Wenn-Sätze“ sind würdelos! – Ich gebe mich aber so oft es geht der breiten Masse geschlagen, um nicht allzu altertümlich daherkommen**). (VT3)

Ani to neočekávám, protože jsem koneckonců sám jednou byl studentem – i když by mě jinak vyučování určitě bavilo víc. (PT9)

(66) Eine Welt, in der die Bundesregierung, oder schlimmer noch der Bundeskanzler bzw. die Bundeskanzlerin im Alleingang, je nach Tagesgeschehen, Stimmungslage oder politischer Couleur, die Grundrechte ändern oder abschaffen könnten, erscheint unvorstellbar, wird aber doch mit aller Ernsthaftigkeit von Studierenden vorgetragen. Das wäre aber dann doch wohl eher die Situation eines Staatsstreiches (auch Putsch genannt), **was keineswegs lustig ist und im Übrigen mit den Studierenden noch gut bekannten, allerorten üblichen „Abi-Streichen“ nichts gemein hat**. (VT6n)

¹²srov. např. POŠTOLKOVÁ, Běla. Výrobky zcizené z potravinářských prodejen? In: *Naše řeč!* online! . Praha: Ústav pro jazyk český AV ČR, v. v. i. 1968! . cit. 21.2.2019! . 51(2), s. 127. Dostupné z: <http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=5379>

¹³Viz např. ERBEN, Karel Jaromír, 2003. Otesánek. In: *Zlatovláska a jiné pohádky*. Bratislava: Agentúra CESTY, s. r. o., s. 58–54.

Svět, v němž by spolková vláda, nebo ještě hůř, spolkový kancléř, popř. kancléřka, sami, podle denních událostí, nálady nebo politického zabarvení, mohli měnit nebo rušit základní práva, se nám zdá nepředstavitelný, ale přesto ho studenti v konečném důsledku vykreslují, aniž by hnuli brvou. Pak by se ale přeci jen nejspíš jednalo o státní převrat (také nazýváno puč). (PT12)

V obou dvou případech se jedná o poznámky autora, které nenesou faktické informace, pouze komentují jeho volbu slov. Čeština nedisponuje podobnou gramatickou poučkou, jako němčina v příkladu (65), ani homofonií jako v příkladu (66). Vypustila jsem text po pečlivém uvážení a s přesvědčením, že nijak neporušuju zásadu funkčního překladu. Vzhledem k fiktivnímu zadání se rovněž jedná o akceptabilní řešení. Hypoteticky bude čtenářům text prezentován jako překlad vybrané úvodní části knihy obsahující zamyšlení nad současným stavem právního povědomí mezi laiky v Německu. Vypuštěné části textu se k tomuto sdělení nevztahují.

Cizojazyčné výrazy

Autor dosazuje cizojazyčné výrazy z různých důvodů. Může ho k tomu vést snaha ozvláštnit text (zejména francouzské výrazy), fakt, že pro danou skutečnost neexistuje německý výraz (zejména výrazy z prostředí sociálních sítí) nebo třeba skutečnost, že je výraz spojený se zahraniční realitou (narážka na trumfovské „*America First*“).

Opět jsem s těmito výrazy zacházela rozličně. Řídila jsem se především radou Knittlové (2010: 107): „Rozhodující je ve všech případech funkční kritérium.“

U některých jsem se rozhodla pro úplnou **transkripci** neboli přepis (Knittlová 2010.: 19), např.:

(67) Allerdings gibt es an unseren Schulen auch keinen dem **Pledge of Allegiance**, also dem Treuegelöbnis gegenüber der Nation und der Flagge der Vereinigten Staaten, vergleichbaren Ritus (VT3n)

Na našich školách se ovšem nedodržuje zvyk obdobný americkému **Pledge of Allegiance**, tedy slibu věrnosti, kterým se vzdává hold národu a vlajce Spojených států (PT9)

(68) Nicht im Sinne von „**Germany First**“ (VT4) Nikoli ve smyslu „**Germany First**“ (PT9)

(69) via **Interrail** (VT10) díky jízdence **Interrail** (PT15)

(70) in dem berühmten Musical „**West Side Story**“ (VT10)

ve slavném muzikálu „**West Side Story**“ (PT15)

(71) Und vielleicht entdecken Sie, lieber Leser, auch, dass das Befassen mit diesen Themen sogar „**offline**“ Spaß machen kann (VT11)

A možná, milý čtenáři, také zjistíte, že zabývat se těmito tématy může být zábava dokonce i „**offline**“ (PT16)

Výrazy v příkladech (67) a (68) se vztahují k americkým reáliím. V prvním případě k původnímu anglickému názvu připojen i vysvětlující opis v němčině. Tuto strukturu jsem v překladu zachovala, a neviděla tedy důvod cizojazyčný výraz vynechávat nebo překládat. Ve druhém se jedná o narážku na protekcionistické volební heslo současného prezidenta USA Donalda Trumpa „*America First*“, které se v českých médiích objevuje buďto v originální podobě, nebo v překladu „Amerika především“ (např. Respekt 30/9: 36), který bývá často připojen za anglický výraz. Ve výchozím textu se jedná o dostatečně průhlednou narážku, aby ji pochopil i český čtenář.

V příkladech (69) a (70) jsem zachovala názvy, které se převzaly do češtiny. V příkladu via Interrail (VT10) díky jízdence Interrail (PT15) jsem ho pro lepší pochopení doplnila obecným kvalifikátorem.

Výraz v příkladu (71) je běžně užíván i českou veřejností, podobně jako jeho protějšek „online“, a není důvod ho do českého překladu nepřevzít.

Druhou, největší, skupinu anglických, popř. francouzských výrazů jsem při transkripci přiblížila pravidlům českého pravopisu, což podle Knittlové (2010:19) stále ještě spadá pod uvedený překladatelský postup, např.:

(72) Ungeachtet dessen hoffe ich, dass unsere Staatsform nach der Lektüre dieses Büchleins ein paar „**Follower**“ mehr hat. (VT1)

Bez ohledu na to doufám, že naše státní forma po přečtení této příručky bude mít o pár „**followerů**“ víc. (PT7)

(73) „**Liken**“ kann man den Rechtsstaat zwar nicht, aber wenigstens im Geiste sollten wir dies hin und wieder tun. (VT1)

„**Lajknout**“ právní stát sice nemůžeme, ale měli bychom si ho vážit alespoň pomyslně. (PT7)

(74) im Schach würde man sagen „**En passant**“ (VT5) šachisté by řekli „**en passant**“ (PT10)

(75) mit einem **Smartphone** (VT5) pomocí **smartphonu** (PT10)

(76) Was bedeutet die Mitgliedschaft in der Europäischen Union für unser Land und was kommt nach dem **Brexit**? (VT9)

Co pro naši zemi obnáší členství v Evropské unii a co se stane po **Brexitu**? (PT15)

(77) denken Sie an die sogenannten **Shitstorms** (VT11) pomyslete na takzvané **shitstormy** (PT16)

(78) Wer sich jetzt noch an den **Kino-Blockbuster** „Terminal“ aus dem Jahr 2004 mit Tom Hanks in der Hauptrolle erinnert (VT11)

Kdo se teď ještě rozpomene na **filmový blockbuster** „Terminál“ z roku 2004 s Tomem Hanksem v hlavní roli (PT16)

Jedná se hlavně o příklady, kdy je cizojazyčný výraz substantivem nebo verbem a je ve výchozím textu připodobněn německému pravopisu. Substantiva v příkladech (72), (75), (77), (78) jsou ve výchozím textu s kapitalizací. Ta by samozřejmě v češtině byla nadbytečná a

nevhodná, proto jsem tyto příklady transkribovala s malým počátečním písmenem. Navíc jsem od výrazu v příkladu (77) vytvořila český plurál, namísto původního anglického, který by v české větě působil nepřirozeně, a k výrazům v příkladech (72), (75) a (76) jsem připojila české pádové koncovky. Převzaté sloveso v příkladu (73) jsem počestila ve skloňování.

Třetí skupinu cizojazyčných výrazů jsem se rozhodla úplně přeložit do češtiny, např.:

(79) Tian'anmen-Platz in Peking (VT1)	náměstí Nebeského klidu v Pekingu (PT7)
(80) die Bill of Rights (...) herunterbeten (VT3)	odrecitovat Listinu práv (PT9)
(81) die genannten „ Top-Charts “ der Antworten (VT4)
u zmíněné „ hitparády “ nejlepších odpovědí (PT10)	
(82) das Set-up für das digitale Haus (VT5)	nastavení celé digitální domácnosti (PT10)
(83) je nach Tagesgeschehen, Stimmungslage oder politischer Couleur (VT6n)
podle denních událostí, nálady nebo politického zabarvení (PT12)	
(84) die vielen ungelösten Urheberrechtsfragen, die mit der Nutzung des World Wide Web einhergehen (VT11)
mnohé nevyřešené otázky autorského práva, které jdou ruku v ruce s užíváním internetu (PT16)	

V uvedených příkladech se jedná o výrazy, které se v češtině nepoužívají, protože pro ně máme vlastní uzuální pojmenování.

Kompozita

Další potíže nastaly s kompozity vytvořenými z několika slov pomocí spojovníků. Jedná se o tzv. Gelegenheitsbildungen (resp. *okasionele Bildungen*), tedy neologismy, které se nevžijí do obecného užívání. (srov. Duden 2016: 653) Takové výrazy kondenzují výpověď, v češtině však nepůsobí přirozeně, proto jsem je zásadně nezachovávala (kromě názvů spolkových zemí, např.: Šlesvicko-Holštýnsko). Můj postup vždy určovala konkrétní situace.

V některých případech nebylo nutné zachovat obě části kompozita, protože se obecný kvalifikátor jevil jako redundantní, např.:

(85) Der AfD-Partei z. B. wäre eine solche Änderungsmöglichkeit hinsichtlich der Grundrechte von Minderheiten sicherlich sehr willkommen (VT7)
Navíc by například Alternativa pro Německo možnost změny základních práv menšin určitě uvítala (PT12)	
(86) Die Benelux-Union (VT8)	Benelux (PT13)

Většina případů si vyžadovala syntaktickou přestavbu, kterou jsem provedla různými způsoby.

Když první část kompozita tvořila zkratka, bylo zpravidla třeba ji rozepsat, viz např. příklad (85) výše nebo:

(87) Pflichtkanon eines jeden **BWL-Studiums** (VT3)

povinné předměty **studenta podnikové ekonomie** (PT9)

(88) ein durchschnittlich gebildeter **US-Bürger** (VT3) průměrně vzdělaný **občan Spojených států** (PT9)

Další možností bylo transformovat první substantivum na adjektivum. V tomto případě se jedná o **konverzi**, tedy změnu slovního druhu, kterou podřazuje překladatelskému postupu zvanému **transpozice**. Tento postup zastřešuje „nutné gramatické změny v důsledku odlišného jazykového systému“ (Knittlová 2010: 19). Např.:

(89) **NSA-Whistleblower** Edward Snowden (VT11) **americký whistleblower** Edward Snowden (PT16)

(90) der „**Putin-Freund**“ Trump (VT11) **„Putinův kámoš“** Trump (PT16)

V jiných případech jsem musela přikročit k rozsáhlejší syntaktické přestavbě, např.:

(91) eine „**Grundgesetz-App**“ (VT4)

k **Základnímu zákonu** (...) **najdete i mobilní aplikaci** (PT10)

(92) Ich will damit auch gewiss nicht in die allzu verführerische „**Früher war alles besser und die Studierenden wissen immer weniger**“-Litanei verfallen (VT4)

Ačkoli to je nasnadě, v žádném případě tady nechci **lkát nad tím, že „dřív bylo líp a studenti toho ví čím dál tím míň“** (PT10)

3.3.2.2 Morfologická rovina

Členy

Nehledě na přirozené obtíže, které se pojí s faktem, že němčina, narozdíl od češtiny, disponuje členy, se naskytly dva zvláštní případy jejich použití. Zpravidla jsem členy vypouštěla a nenahrazovala ukazovacími zájmeny (deikty) či jinými prostředky. Odlišný postup jsem však zvolila v následujících případech.

Prvním z jich je příklad (93), kde autor užívá určitého členu s vlastními jménem. Implicitně tak vyjadřuje jisté opovržení nad zmiňovanou osobou (srov. Duden 2016: 301). Př.:

(93) entgegen der manchmal eigenen Wahrnehmung **des Horst Seehofer** und seiner Partei in unserem südlichen Bundesland (VT8)

nehledě na (...) vlastní pojetí **našeho milého Horsta Seehofera** a jeho politické strany ve spolkové zemi na jihu (PT13)

Druhým případem byla generalizace. V zobecňujících tvrzeních se substantiva (v singuláru nebo plurálu) často pojí s určitým členem, který je v takové případě zaměnitelný například s tzv. Artikelwörter *all* nebo *jeder*. (ibid.: 295) Př.:

(94) ich bitte **die Leserinnen**, dies nicht als diskriminierend zu verstehen (VT8)
prosím **všechny čtenářky**, aby to nechápaly jako diskriminaci (PT13)

Modální sloveso *mögen*

Autor na četných místech používá modální sloveso „*mögen*, které v češtině nemá typologicky paralelní ekvivalent“ (Masařík: 1979). V textu ho nalezneme jak v indikativu, tak i v kondicionálu, jako nositele různých významů, např.:

(95) Sie, lieber Leser, **mögen mir** (...) **verzeihen** (VT2) Milý čtenáři, **snad mi** (...) **prominete** (PT8)

(96) Unbedingt, **möchte man meinen**, (VT9) To každopádně, **dalo by se myslet**, (PT14)

(97) Teile der Bronx in New York City oder nach unseriösen Medienberichten auch von Duisburg-Marxloh **mögen** rechtsfreie Räume (**gewesen**) **sein**. (VT10)

Části Bronxu v New York City nebo dle nedůvěryhodných mediálních zpráv problémová čtvrť Duisburg-Marxloh **dost možná jsou** (**byly**) bezprávními oblastmi. (PT15)

(98) **Möge er Recht behalten**. (VT12) **Svatá pravda**. (PT16)

Může vyjadřovat domněnku, jako v příkladu (97) nebo (97), pak podle Dudenu vyjadřuje míru pravděpodobnosti srovnatelnou s modálními částicemi *vielleicht* nebo *möglicherweise*.

Dále toto sloveso může vyjadřovat přání, pak se zpravidla nachází ve tvaru konjunktivu II (srov. Duden 2016: 574). Weinrich (1993: 308) použití indikativního tvaru slovesa *mögen* v přacích větách, zde v příkladech (95) a (98), omezuje na ceremoniální příležitosti, Duden (2016: 574) na psané projevy vyšší úrovně. Tento nádech se do textu hodí, protože příkladová věta (98) uzavírá úvodní kapitolu knihy a jistá ceremoniálnost tak dodává závěrečné myšlenky o potřebnosti liberální demokracie na vážnosti a stylistické hodnotě. V překladu jsem chtěla zachovat zejména údernost krátké výpovědi.

3.3.2.3 Morfologicko-syntaktická rovina

Konverze slovních druhů

Ke změně slovního druhu a z ní vyplývající syntaktické přestavbě v procesu překládání docházelo z rozmanitých důvodů. Níže uvedené příklady mají některé z nich ilustrovat:

(99) Hochschullehrer gelten ja zuweilen in der Tat (...) als **spießige, bornierte, humorlose, weltfremde oder besserwiserische Zeitgenossen** (VT2)

učitelé vysokoškolští skutečně často platí (...) za **maloměšťáky, zabeďněnce, suchary, idealisty a chytrolíny** (PT8)

(100) Das juristische Nirwana sozusagen, nach dem **alle Rechtsverdrehher** streben (ansonsten wird man als Wurm wiedergeboren). (VT6)

To je takřkajíc právnická nirvána, po níž touží **všichni, kteří obcházejí právo** (jinak je v příštím životě stihne osud červa). (PT11)

(101) Weihnachtsmarkt an der **Gedächtniskirche** (...) **in Berlin** (VT7)

berlínský adventní trh u **Pamětního kostela císaře Viléma** (PT12)

Důvodem mohla být sémantika použitých výrazů, jako v příkladu (99). Zde autor užil velmi obecného neutrálního substantiva, ke kterému přiřadil celou škálu expresivních adjektiv. V češtině však bylo možné sémantiku adjektiv vyjádřit ve zvolených substantivech. Při porovnávání této příkladové věty ve výchozím a překladovém textu je samozřejmě nutné mít na paměti, že se jedná o emocionálně hodnotící výrazy, u kterých „převládá výrazová a hodnotící funkce nad funkcí komunikativní“ (Knittlová 2010: 62).

Důvod slovnědruhé konverze v následujícím případě (100) je pro němčinu příznačný. Implicitní vztah obou složek kompozita můžeme v češtině vyjádřit různými způsoby, v uvedeném případě jsem zvolila větu vztažnou.

Ke konverzi v příkladu (101) došlo z toho důvodu, že jsem uvedla plný název kulturní realie a pak jsem ze syntaktických důvodů konvertovala substantivní toponymum s předložkou v adjektivum.

Přívlastek v antepozici

V postavení slovesných atributů najdeme mezi češtinou a němčinou zásadní rozdíl. Zatímco jsou „! v! němčině restriktivní i nerestriktivní rozvité slovesné atributy nejčastěji anteponovány před určující substantivum“, jsou v češtině zpravidla postponovány (Štícha 2015: 396). Např.:

(102) **die von mir unterrichteten** Studenten und Studentinnen (VT2)

mí studenti a **moje** studentky (PT8)

- (103) **junge, mündige und im Durchschnitt nicht auf den Kopf gefallene** Studierende (VT5)
mladí zletilí studenti, kteří většinou nejsou padlí na hlavu, (PT11)

Z odlišného úzu vyplývá nutnost syntaktické přestavby v překladu. V příkladu (102) jsem se rozhodla informaci obsaženou ve výchozím textu podat implicitně a slovesný atribut zaměnit za přivlastňovací zájmena. V příkladu (103) jsem anteponovaný slovesný atribut postponovala do vztažné věty a před slovesem ponechala pouze anteponované restriktivní přívlastky.

Partikule

Autor text oživuje částicemi, které vytýká mezi pomlčky. Jak poznamenává Štícha (2015: 171), tyto partikule plní funkci jakéhosi „vnitřního komentáře“. Autor jimi tedy vyjadřuje vlastní postoj či hodnocení. Vědomě se rozhodl toto sdělení vydělit a zvýraznit, tudíž jsem je podřadila jeho autorskému stylu a rozhodla se zachovat. Řídila jsem se stručností a výstižností výchozího textu a v překladu mimo to v příkladu (104) změnila slovní druh z partikule na verbum.

- (104) Und trotzdem, lieber Leser, können Sie sicher sein, dass Demokratie und Rechtsstaat – **hoffentlich** – auch dann noch unser gesamtes Leben prägen werden, wenn iPad und Samsung-Tablet längst Geschichte sind (VT5)

A přesto, milý čtenáři, si můžete být jist, že demokracie a právní stát nás bude – **doufejme** – doprovázet celý život i poté, co se tablety od Applu i od Samsungu stanou dávnou minulostí (PT10)

- (105) Und schließlich gilt (ad 5): Die Grundrechte sind – **natürlich** – auch in Sachsen nicht anders ausgestaltet als in Schleswig-Holstein oder im Saarland (VT8)

A závěrem platí (ad 5): Základní práva nejsou – **samozřejmě** – v Sasku uspořádaná jinak než ve Šlesvicku-Holštýnsku nebo Sársku (PT13)

- (106) Und falls Sie es noch nicht wussten, noch der Vollständigkeit halber: Die Grundrechte können (ad 4) – **Gott sei Dank** – nicht nur nicht von der Bundesregierung nach Gutdünken geändert werden, (VT6)

A pokud jste to ještě nevěděli, uvádím pro úplnost: Základní práva – **naštěstí** – nemohou (ad 4) být svévolně měněna libovůlí vlády (PT12)

Dále výchozí text potvrdil Štíchovo (2015: 176) tvrzení ke kombinatorice partikulí v němčině, tedy „že se často v téže výpovědi kumulují a v jedné větě stávají běžně dvě až tři, někdy i čtyři částice buď bezprostředně za sebou nebo jsou odděleny některým větným členem.“

V češtině často nenalézají uplatnění.“ Jak ilustrují níže uvedené příklady, i já jsem mnohdy musela počet částic v překladu redukovat:

- (107) Wer das anders sieht, sollte **ruhig mal** versuchen, sich auf dem Tian'anmen-Platz in Peking nackt auszuziehen (VT1)
Kdo to vidí jinak, ať se **klidně** pokusí svléknout na náměstí Nebeského klidu v Pekingu donaha (PT7)
- (108) Und es wird **aber leider auch** – nur hoffentlich deutlich weniger – Bürger geben, die die Grenzen von Demokratie und Rechtsstaat kennenlernen müssen. (VT1)
Ale bohužel se vyskytnou i tací, avšak doufejme v podstatně menším měřítku, kteří na hranice demokracie a právního státu narazí. (PT7)

3.3.2.4 Syntaktická rovina

Vytknuté krátké výpovědi – koordinace asyndetická

V podstatě se v případě těchto krátkých výpovědí, větých i polovětých, vytknutých před větou hlavní dvojtečkou, jedná o asyndetické spojení dvou či více vět. Jak osvětluje Štícha (2015: 856), „asyndetická koordinace znamená, že věty jsou v rámci souvětí spojeny beze spojky“. Na základě hojnosti výskytu této konstrukce jsem usoudila, že se jedná o jev autorského stylu. To obecně potvrzuje i Štícha (2015: 856): „Tento způsob spojování vět v souvětí je však v obou jazycích patrně spíše méně běžný a obvykle tu jde pravděpodobně o větší či menší míru (literární) stylizace“. Na základě těchto úvah podpořených odbornou literaturou jsem se snažila asyndetické vytýkání výpovědí pomocí dvojtečky zachovávat. Štícha (2015: 856) sice na úvod poznamenává, že u asyndetické koordinace spojku v psaném projevu nahrazuje čárka, později, ale dodává, že „! v! různých způsobech asyndetického spojování vět v souvětí se nezdají být mezi oběma jazyky výraznější rozdíly. Spíše než o rozdíly mezi jazyky tu pravděpodobně jde o rozdíly ve stylu žánru, textu nebo ve stylu autora v jednom i druhém jazyce“ (Štícha 2015: 857). V některých případech, jak ilustruje příklad (111), nebylo možné tuto konstrukci zachovat, protože by byla vnímána jako interference. V naprosté většině případů jsem ji však do překladu zakomponovala, např.:

- (109) **Zurück zu meinen Studis:** An guten Tagen habe ich vergleichsweise wenig zu klagen, was für einen Juristen naturgemäß kein schöner Geisteszustand ist (VT4)
Zpátky k těm mým studentům: Během dobrých dnů si víceméně nemůžu stěžovat, což pro právníka přirozeně není právě ideální rozpoložení. (PT9)
- (110) **Ich gebe freimütig zu:** Es stimmt mich (ad 1) durchaus nachdenklich, dass junge, mündige und im Durchschnitt nicht auf den Kopf gefallene Studierende so mir nichts, dir nichts ausländischen Mitbürgern tatsächlich die Menschenwürde des Artikels 1 des Grundgesetzes aberkennen wollen (VT5)

Popravdě přiznávám: Trochu mě zaráží, že (ad 1) mladí zletilí studenti, kteří většinou nejsou padlí na hlavu, jen tak mírně týrnix chtějí spoluobčanům jiné státní příslušnosti sebrat lidskou důstojnost, která jim podle článku 1 Základního zákona náleží (PT11)

(111) **Hinzu kommt:** Der AfD-Partei z. B. wäre eine solche Änderungsmöglichkeit hinsichtlich der Grundrechte von Minderheiten sicherlich sehr willkommen (VT7)

Navíc by například Alternativa pro Německo možnost změny základních práv menšin určitě uvítala (PT12)

Parcelace souvětí

Autorovy syntaktické konstrukce, byť mnohdy velmi složité, jsem v naprosté většině případů zachovala. Parcelace souvětí by ve větším měřítku vedla k intelektualizaci textu. Nevyhnula jsem se jí pouze v jediném případě, i tam jsem se však pokusila zachovat autorův styl a uvedla následující větu krátkou výpovědí, která je pro něj tak příznačná:

(112) An guten Tagen habe ich vergleichsweise wenig zu klagen, was für einen Juristen naturgemäß kein schöner Geisteszustand ist, **denn** sie (be)klagen (sich) und verklagen (andere) nun einmal gerne. (VT4)

Během dobrých dnů si viceméně nemůžu stěžovat, což pro právníka přirozeně není právě ideální rozpoložení. **Přiznejme si to** – (za)žalovat (se navzájem) a obžalovat (jiné) právníky zkrátka baví. (PT9)

3.3.2.5 Stylistická rovina

Autor v hojné míře aktualizuje text různými tropy a figurami, tedy prostředky expresivity. Jejich zachování jsem místy věnovala značné úsilí, protože by jejich vypuštění text stylisticky nivelizovalo.

Zpravidla se mi podařilo aktualizovat text stejným stylistickým prostředkem jako autor, pokud on tedy použil ironii, jako v příkladu (119), pak jsem ironii použila i já, podobně, pokud autor záměrně použil familiární výraz, jako v příkladu (120), takový výraz jsem zvolila i já. U některých prostředků se mi podařilo zachovat i sémantiku, viz příklady (117), (118). U jiných jsem musela respektovat odlišný úzus automatizovaných frází, např. v příkladu (111) a (118). V případě (115) ale například došlo ke kombinaci triády (klimaxu) a aliterace. Z morfologických důvodů se mi aliteraci v tomto případě nepodařilo převést, proto jsem zůstala pouze u triády.

Ze slootovorných, tedy morfologických, důvodů jsem také stylistické zabarvení v příkladu (116) v překladu nevyjádřila deminutivem, nýbrž paradigmatickým plurálem

člověkové. Ten se v češtině používá namísto lexikální formy *lidé* jako prostředek ozvláštnění textu za účelem vzbudit čtenářovu pozornost. (Černá: 5) „Lexém *lidé* není významově totožný s lexémy *člověci*, *člověkové*, u nichž kromě pojmenování skupiny jedinců je význam spoluvytvářen i pozitivním hodnocením vzniklým na základě určité sounáležitosti“, založené na „existenci nějakého společného rysu, který definuje vzájemný vztah jednotlivců založený na zájmu, postoji atp.“ (Černá: 4nn)

- (113) Ich möchte vielmehr kurz darüber rasonieren, was mein Beweggrund für das Schreiben dieses Buches war – abgesehen von der Tatsache, dass ich aufgrund der Geburt unseres zweiten Kindes während einiger **Nachtwachen** Zeit und Muße und einfach Lust zum Schreiben hatte (VT2)
Chtěl bych spíše krátce vyložit důvody, které mě přiměly napsat tuto knihu – pomineme-li skutečnost, že jsem po narození našeho druhého potomka měl během několika **nočních hlídek** čas a nutkání a zkrátka chuť psát (PT8)
- (114) der Autor dieser Zeilen mit **seinen 43 Lenzen** (VT5)
autor těchto řádek **se svými třiačtyřiceti křížky na krku** (PT10)
- (115) denken Sie an den berühmten **Verwaltungsdreiklang: gelesen, gelacht, gelocht!** (VT6)
jen si vzpomeňte, **jak to na úřadech většinou chodí: přečetl, zasmál se, odložil** (PT11)
- (116) Juristen sind schon **ein merkwürdiges Völkchen** (VT7)
Právníci jsou **podivní člověkové** (PT13)
- (117) damals waren nun einmal ausschließlich Männer „**am Ruder**“ (VT8)
tehdy „**u kormidla**“ zkrátka stáli výlučně muži (PT13)
- (118) Hier **wiehert der Amtsschimmel** (VT10) Tady **bují byrokracie** (PT15)
- (119) Da hatte **Herr Snowden** sicherlich langfristig **den richtigen Riecher** (VT11)
Na tuhle schovku **měl vážený pan Snowden správný čuch** (PT15)
- (120) **die Amis** schießen manchmal wirklich über das Ziel hinaus (VT11)
Amíci občas opravdu míří příliš vysoko (PT15)
- (121) Nein, es gibt, bei allen offenkundigen Schwächen, die manchmal „**zum Himmel stinken**“, keine ernsthafte Alternative zu Rechtsstaat und Demokratie. (VT12)
Ne přes všechny očividné, občas **až donebevolaující**, slabiny neexistuje k právnímu státu a demokracii skutečná alternativa. (PT16)

V textu se vyskytl i jeden případ tzv. tažené metafory. K ní dochází „při rozvíjení obrazného vyjadřování v několika po sobě jdoucích větách“ (Minářová 2011: 154). Tu se mi s menšími úpravami podařilo zachovat po sémantické i pragmatické stránce:

- (122) insbesondere aber Hochschullehrer gelten ja zuweilen in der Tat, wenn nicht gar manchmal zu Recht als spießige, bornierte, humorlose, weltfremde oder besserwisserische Zeitgenossen, **die ihre fachlichen Steckenpferde reiten** und sonst nicht viel vom Leben verstehen. (VT2)

a zejména pak učitelé vysokoškolští skutečně často platí, i když často docela neprávem, za maloměšťáky, zabeďněnce, suchary, idealisty a chytrolíny, **kterí svými obory cválají na koních s klapkami na očích** a životu moc nerozumí (PT8)

(123) **Ich lehre sie** also, um im oben angesprochenen Bild zu bleiben, **mein ganz persönliches Steckenpferd zu reiten** – freilich mit sehr unterschiedlichen Ergebnissen. Einige **stürzen** zunächst öfter **vom Pferd** als es gesund für sie ist, **kommen** dann aber **wieder auf die Beine**; manche **laufen** eher **gemächlich Schritt**, manche **traben mutig voran** und einige wenige schaffen es gar **bis zum gestreckten Galopp**. Wiederum andere – was Gott sei Dank nur die Ausnahme ist – **reiten den sprichwörtlichen Gaul, bis dieser tot zusammenbricht**. (VT3)

Učím je tedy, abych zůstal u výše zmíněného obrazu, **jezdit na mém ryze osobním dostihovém koni** – samozřejmě s nejrůznějšími výsledky. Někteří zpočátku **padají ze sedla** častěji, než je zdravo, rychle se ale **opět postaví na nohy**; jiní **uváženě klusají**, další vpřed **odvážně cválají** a hrstka jich to zvládne **až do cílové rovinky**. Najdou se i tací – díkybohu však jen výjimečně – kteří **uženou pověstného koně k smrti**. (PT8)

Expresivitu však mnohdy ze stylistických důvodů nebylo možné zachovat, proto jsem se místy nevyhnula nivelizaci, např.:

(124) Wiederum andere (...) reiten den sprichwörtlichen **Gaul**, bis dieser tot zusammenbricht (VT3)

Najdou se však i tací (...) kteří uženou pověstného **koně** k smrti. (PT8)

(125) Zurück zu meinen **Studis** (VT4) Zpátky k těm mým **studentům** (PT9)

(126) vor versammelter **Mannschaft** (VT4) před shromážděnou **školou** (PT9)

Naproti tomu jsem tam, kde to bylo vhodné a účelné, přistoupila k **intenzifikaci**, tzn. posilování expresivní či neformální funkce textu (Knittlová 2010: 72), která by byla **kompensací** za zmíněnou nivelizaci. Zatímco jsem tedy určité jazykové rysy na některých místech zatlačila do pozadí, na jiných místech jsem je zdůraznila. (ibid.: 97n) Mým cílem bylo přinejmenším částečné zachování neformálního rázu výchozího textu:

(127) ausländischen Mitbürgern (...) die Menschenwürde des Artikels 1 des Grundgesetzes **aberkennen** (VT5)

spoluobčanům jiné státní příslušnosti **sebrat** lidskou důstojnost, která jim podle článku 1 Základního zákona náleží (PT11)

(128) Guantanamo **ist nichts** für **Computer-Nerds** (VT11)

Guantánamo není **to pravé ořechové** pro **ajťáky** (PT15)

3.3.3 Pragmaticko-jazykové problémy

Oslovování

Pro oslovení čtenářů autor zvolil generické singulárové maskulinum, např.:

- (129) Mit derlei – im Übrigen in der deutschen Staatsrechtslehre umstrittenen – Feinheiten will ich **Sie, lieber Leser**, jedoch an dieser Stelle nicht behelligen. (VT2)
S takovými – v německé státovédě beztak zpochybňovanými – podrobnostmi **vás, milý čtenáři**, nyní ale nechci zatěžovat. (PT8)
- (130) Und vielleicht entdecken **Sie, lieber Leser**, auch, dass das Befassen mit diesen Themen sogar „offline“ Spaß machen kann. (VT11)
A možná, **milý čtenáři**, také zjistíte, že zabývat se těmito tématy může být zábava dokonce i „offline“.
(PT15)

Tato volba na první pohled vyznívá překvapivě, vzhledem k tomu, že je v němčině generické plurálové maskulinum upozaďováno genderově korektní koordinací maskulina a feminina nebo ještě častěji feminina a maskulina. Na druhou stranu generický význam základní podoby apelativa rodu mužského má stále i v němčině své místo, tj. i tam se ho užívá i pro označení ženy z hlediska některé základní charakteristické činnosti. Je však pravda, že tuto funkci většinou plní spíše plurálový tvar apelativu rodu mužského, a nikoli, jako v uvedených příkladech, tvar singuláru. (Štícha 2015: 214) Lze tedy usuzovat, že autor sám je spíše konzervativní, a když on zvolil generické maskulinum v singuláru v kultuře, kde je „tlak feminismu (...) patrně silnější než v Česku“ (ibid.), pak nemám důvod jeho rozhodnutí v překladu upravovat.

Což neznamená, že by k úpravám ve vztahu ke generickému maskulinu v překladu vůbec nedošlo. Naopak, právě v příkladu (131), kdy autor použil koordinaci feminina a maskulina, jsem v překladu zvolila generické maskulinum, jak totiž dokládá Štícha (2015: 214), je to v češtině mnohem častější.

- (131) die Zeiten, in denen **Absolventinnen und Absolventen** zum bestandenen Abitur (...) eine Ausgabe des „Grundgesetzes für die Bundesrepublik Deutschland“ ausgehändigt bekommen und sie diese womöglich auch noch lesen, endgültig vorbei sind (VT4)
časy, kdy **absolventi** spolu s maturitním vysvědčením (...) obdrželi vydání „Základního zákona Spolkové republiky Německo“ a to možná dokonce i přečetli, nadobro minuly (PT10)

Stejně jsem postupovala i u označení studentů (studentek a studentů), pro něž autor souhrnně používá substantivizovaného adjektiva *Studierende*, které se v němčině ustálilo (Duden: heslo *Studierende*), např.:

- (132) Zudem würden die **Studierenden** sicherlich entrüstet mit einem entschiedenen „Wir können nicht weniger, wir können nur andere Dinge“ (VT4)

Navíc by mi to **studenti** zcela jistě vrátili rozhodným: „Neumíme toho míň, umíme prostě jiné věci“ (PT12)

(133) Ich möchte kurz noch einmal auf die oben genannten Antworten der **Studierenden** zurückkommen. (VT5)

Rád bych se ještě krátce vrátil k výše zmíněným odpovědím **studentů**. (PT11)

3.4 Typologie překladatelských změn a posunů

Existence překladatelských posunů vyplývá z rozdílnosti výchozího a cílového jazyka, jakož i výchozí a cílové kultury. V této kapitole stručně charakterizuji výrazové změny a posuny, které se na mém překladu projeví.

3.4.1 Výrazové změny na mikrostylistické rovině

Níže uvedené změny zdaleka nepostihují všechny postupy, které jsem v procesu překladu využila. Ty byly vyznačeny v předchozím oddíle. Zde charakterizuji jen ty nejzákladnější. Pro tyto účely budu vycházet z klasifikace mikrostylistických změn podle A. Popoviče (1975: 122–131).

Jako první způsob řešení výrazových situací v cílovém jazyce Popovič (1975: 123) uvádí situaci, kdy překladatel výrazově adekvátně vystihne významový invariant originálu. Za těchto okolností si výrazové prvky překladu funkčně i strukturně navzájem odpovídají. V předcházejícím oddílu této práce jsem jistě předložila dostatek příkladů.

Popovič (1975) se ve své teorii překladu velmi často vrací k tzv. překladovosti. Tento pojem zavedl Levý (2012: 90), aby popsal estetickou hodnotu překladu, kterou jeho čtenář vidí v tom, že recipovaný text vnímá jako překlad.

Místy jsem překladovost textu umocňovala **exotizací**, aby bylo čtenáři připomínáno, že čte překlad a některé právní i jiné skutečnosti nemusí v jeho domácím prostředí platit, např.:

(134) die von mir unterrichteten Studenten und Studentinnen, **die man heute** zwar politisch korrekt, aber gänzlich unnötig zu „Studierenden“ zusammenfasst (VT2)

mí studenti a moje studentky, které **dnes v Německu** sice politicky korektně, ale naprosto zbytečně, souhrnně nazýváme „studujícími“ (PT8)

(135) Es stimmt mich (ad 1) durchaus nachdenklich, dass junge, mündige und im Durchschnitt nicht auf den Kopf gefallene Studierende so **mir nichts, dir nichts** ausländischen Mitbürgern tatsächlich die Menschenwürde des Artikels 1 des Grundgesetzes aberkennen wollen (VT5)

Trochu mě zaráží, že (ad 1) mladí zletilí studenti, kteří většinou nejsou padlí na hlavu, **jen tak mírnix týrnix** chtějí spoluobčanům jiné státní příslušnosti sebrat lidskou důstojnost, která jim podle článku 1 Základního zákona náleží (PT11)

- (136) Ein berühmter Satz, den **jeder Jurastudent** kennt, lautet: „Ist das Kindchen noch so klein, kann es doch schon Erbe sein.“ (VT6)

Mnemotechnická pomůcka známá **každému německému studentu práv** zní: „Dědí už i děťátko, jedno jaké drobátko.“ (PT11)

- (137) **Da ist**, wie bei den meisten Sinnsprüchen oder Sprichwörtern, durchaus **im Kern etwas Wahres dran**. (VT7)

Podobně jako u většiny rčení a pořekadel, i tady platí: **na každém šprochu pravdy trochu**. (PT13)

Využívala jsem k tomu situace, které se nabízely, tedy zejména konkretizace autorových obecných tvrzení v příkladech (134), a (136) a dále úseky, kam šlo dosadit automatizované fráze přejaté z němčiny, jako v příkladech (135) a (137). Tyto cizí výrazy, které překladatel ve svém prostředí zdomácňuje, Levý (2012: 100) nazývá exotismy.

Postupovala jsem tedy podle druhé Popovičovy alternativy řešení výrazových změn (1975: 123): Měla jsem k dispozici ekvivalentní výrazové prostředky na vystihnutí neutrálního stylu, který v těchto úsecích vykazoval výchozí text, avšak vědomě jsem se rozhodla některé jeho stylistické rysy zdůraznit a přidat mu tímto způsobem dodatečnou estetickou informaci.

Právě protože jsou dotčené úseky v posledně jmenovaných příkladech v originále stylisticky neutrální, mohla jsem exotizací zároveň kompenzovat **stylistickou nivelizaci**, které jsem se v jiných částech textu nevyhnula (příklady viz kap.). Stylistická nivelizace či simplifikace stylu představuje třetí, negativně hodnocenou, variantu řešení výrazových změn, při níž dochází ke zjednodušení, zploštění stylu originálu. (Popovič 1975: 123)

Pro **kompenzaci** Popovič (1975: 123) používá termín **výrazová záměna** nebo také **inverze**. Podřazuje ji pod **substituci**, čtvrtou situaci, která při řešení výrazových změn může nastat a při níž překladatel nemá k dispozici výrazové prostředky na vyjádření výrazových rysů originálu, pročež musí sáhnout po náhradních prostředcích. Tak jsem velmi často postupovala v nejrůznějších případech, odkážu zde například na kap. V českém právu nelze nalézt ekvivalent německého termínu, a také na kap. Frazémy a slovní hříčky, kde jsem uplatnila další zvláštní případ substituce, a to **adaptaci** podle Knittlové (2010: 19).

3.4.2 Překladatelské posuny

Nadále vycházím z Popovičovy systematiky (1975: 132), která rozlišuje posuny konstitutivní a individuální. Výrazové posuny vyplývají nejen z objektivní skutečnosti, resp. z možností překladatele použít odlišný kód tradice a situace (**konstitutivní posun**), ale i z jeho individuálního výrazového idiolektu, z jeho zálib a individuálních výrazových sklonů (**individuální posun**).

Z tohoto hlediska je posun konstitutivní objektivně nevyhnutelný. Nejvýrazněji k němu v této práci došlo z gramatických důvodů: převod modálního slovesa *mögen*, syntaktické přestavby resultující ze slovnědruhové konverze či přítomnosti anteponovaného přívlastku a partikulí ve výchozím textu apod.

Samozřejmě došlo i k dalším posunům nad rámec posunů konstitutivních. Tyto posuny představují okruh posunů individuálních. Projevilo se to kupříkladu při hledání ekvivalentů v oblasti právní terminologie, kdy se v některých případech vhodných rovnocenných protějšků nabízelo hned několik, nebo kupříkladu při překladatelském postupu kompenzace, kde jsem sama volila místo a způsob nahrazování chybějících stylistických nebo jazykových prostředků v češtině.

Jako jednoznačně negativní nelze každopádně posoudit ani jeden z uvedených typů posunu (Popovič 1975: 131), nýbrž pouze posun negativní, vzniklý z důvodu nepochopení originálu. Z povahy věci vyplývá, že jeho přítomnost sama autorka této práce zhodnotit nemůže.

4. ZÁVĚR

Tato práce obsahuje překlad části německy psané populárně naučné knihy o právu a komentář popisující jednotlivé kroky mého překladatelského procesu. Ačkoli by překlad celé publikace na českém trhu nejspíše nevyšel, bylo pro mne přeložení její úvodní části velkým přínosem. Zejména mi umožnilo prohloubit si znalosti a rozšířilo moje obzory v oblasti, která bude mým dalším akademickým, a později profesním, působištěm.

Překlad výchozího textu byl dlouhodobou a pracnou záležitostí. Do co největší možné míry jsem se při převodu snažila zachovat sdělnou funkci, tedy vytvořit funkční překlad. Zároveň ale bylo mým cílem neubírat překladu na svižnosti a humornosti, která je originálu vlastní. Čtenáři mé práce necht' posoudí, nakolik jsem uspěla.

5. BIBLIOGRAFIE

Primární literatura

1. HAASE, Florian. *Darf man in einem Rechtsstaat auch links fahren? Ein unterhaltsamer Kurztrip durch unsere Staatsform*. Hamburg: acabus Verlag, 2018.
2. Text přílohy dostupný z: <https://weiterlesen.de/Leseprobe/Darf-man-in-einem-Rechtsstaat-auch-links-fahren/9783862825448/html> ! cit. 26.5.2018! .

Sekundární literatura (translatologie a lingvistika)

1. ČECHOVÁ, Marie; KRČMOVÁ, Marie; MINÁŘOVÁ, Eva. *Současná stylistika*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2008.
2. DUDEN. *Band 4. Die Grammatik*, 9. vydání. Mannheim: Dudenverlag, 2016.
3. EROMS, Hans-Werner. *Stil und Stilistik: Eine Einführung*, 2. přepracované a rozšířené vydání. Berlin: Erich Smidt Verlag, 2014.
4. CHROMÁ, Marta. *Právní překlad v teorii a praxi: nový občanský zákoník*. Praha: Karolinum, 2014.
5. JAKOBSON, Roman; ČERVENKA, Miroslav. *Poetická funkce*. Jinočany: H & H, 1995.
6. KNITTOVÁ, Dagmar; KOLEKTIV. *Překlad a překládání*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2010.
7. LEVÝ, Jiří. *Bude literární věda exaktní vědou?* Praha: Československý spisovatel, 1971.
8. LEVÝ, Jiří. *Umění překlada*, 4., upravené vydání. Praha: Apostrof, 2012.
9. MINÁŘOVÁ, Eva. *Stylistika pro žurnalisty*. Praha: Grada, 2011.
10. NORD, Christiane. Loyalität statt Treue. Vorschläge zu einer funktionalen Übersetzungstypologie. In: *Lebende Sprachen*. Berlin, Tübingen: de Gruyter, 1989. **34(3)**, s. 100–105. DOI: 10.1515/les.1989.34.3.100
11. NORD, Christiane. *Textanalyse und Übersetzen*, 3. vydání. Heidelberg: Julius Groos Verlag, 1995.
12. POPOVIČ, Anton. *Teória uměleckého prekladu*. Bratislava: Tatran, 1975.
13. ŠTÍCHA, František. *Česko-německá srovnávací gramatika*, 2. vydání. Praha: Academia, 2015.
14. WEINRICH, Harald. *Textgrammatik der deutschen Sprache*. Mannheim: Dudenverlag, 1993.

Sekundární literatura (oborová)

1. ELIÁŠ, Karel. *Občanské právo pro každého: pohledem (nejen) tvůrců nového občanského zákoníku*, 2. doplněné a aktualizované vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2014.
2. GRÖPL, Christoph. *Staatsrecht I. Staatsgrundlagen, Staatsorganisation, Verfassungsprozess*, 7. vydání. Mnichov: C. H. Beck, 2015.
3. KLOKOČKA, Vladimír; WAGNEROVÁ, Eliška. *Ústavy států Evropské unie. 1. díl*, 2. vydání. Praha: Linde, 2004.
4. PAVLÍČEK, Václav; KOLEKTIV. *Ústavní právo a státověda. 1. díl. Obecná státověda*. Praha: Linde, 1998, opravený dotisk 2007.
5. PINZ, Jan. *Úvod do právního myšlení a státovědy*, 2. opravené vydání. Nymburg: Typos – Digital Print, 2006.
6. WINTR, Jan. *Principy českého ústavního práva*, 3. vydání. Praha: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2015.

Sekundární literatura (ostatní)

1. ERBEN, Karel Jaromír. *Zlatovláska a jiné pohádky*. Bratislava: Agentúra CESTY, s. r. o., 2003.
2. GOETHE, Johann Wolfgang. *Viléma Meistera léta tovaryšská aneb Odříkání*. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury a umění, 1961.
3. LINDNER, Tomáš. *Ve vichru změn. Respekt*. Praha: Economia, 2019. **30**(9), s. 34–39.
4. TUREK, Pavel; LAUDER, Silvie. *Óda na budoucnost. Respekt*. Praha: Economia, 2019. **30**(4), s. 34–42.

Internetové zdroje

1. ČERNÁ, Alena M. *Člověk v množném čísle ! online! . Praha: Ústav pro jazyk český AV ČR, v. v. i. ! cit. 24.2.2019! . Dostupné z: <http://www.ujc.cas.cz/miranda2/export/sitesavcr/ujc/veda-vyzkum/vyzkum/gramatika-a-korpus/proceedings-2012/konferencni-prispevky/CernaAlena.pdf>*
2. *International Churchill Society ! online! ! cit. 11.1.2019! . Dostupné z: <https://winstonchurchill.org/resources/quotes/the-worst-form-of-government/>*
3. *KOLEKTIV. Jiné právo ! online! ! cit. 22.12.2018! . Dostupné z: <http://jinepravo.blogspot.com>*
4. KOLOUŠEK, Martin. *Kritické poznámky k současnému třídění forem státu a vlády. In : Právní prostor ! online! . 23.3.2018 ! cit. 11.1.2019! . Dostupné z:*

<https://www.pravniprostor.cz/clanky/ostatni-pravo/kriticke-poznamky-k-soucasnemu-trideni-forem-statu-a-vlady-cast-i>, <https://www.pravniprostor.cz/clanky/ostatni-pravo/kriticke-poznamky-k-soucasnemu-trideni-forem-statu-a-vlady-cast-ii>

5. MASARÍK, Zdeněk. K vyjadřování jistotní modalit v češtině a němčině. In: *Slovo a slovesnost* ! online! . Praha: Ústav pro jazyk český AV ČR, v. v. i., 1979 ! cit. 22.2.2019! . **40**(3), 190–193. Dostupné z: <http://sas.ujc.cas.cz/archiv.php?art=2618>
6. POŠTOLKOVÁ, Běla. Výrobky zcizené z potravinářských prodejen? In: *Naše řeč* ! online! . Praha: Ústav pro jazyk český AV ČR, v. v. i. 1968 ! cit. 21.2.2019! . **51**(2), s. 127. Dostupné z: <http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=5379>
7. Zitate: Gehässigkeiten über Juristen. *Spiegel* ! online! . Hamburk: Spiegel-Verlag. 4.11.2013 ! cit. 7.1.2019! . Dostupné z: <http://www.spiegel.de/fotostrecke/zitate-gehaessigkeiten-ueber-juristen-fotostrecke-103353-24.html>

Právní předpisy

1. Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava, ve znění pozdějších předpisů
2. Usnesení č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod, ve znění pozdějších předpisů
3. Zákon č. 289/1992 Sb., o daních z příjmu, ve znění pozdějších předpisů
4. Zákon č. 189/2009 Sb., o rovném zacházení a o právních prostředcích ochrany před diskriminací a o změně některých zákonů (antidiskriminační zákon), ve znění pozdějších předpisů
5. Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

Slovníky, jazykové příručky a databáze

1. Duden ! online! . Dostupné z: <https://www.duden.de>
2. *EUR-Lex. Přístup k právu Evropské unie* ! online! . Lucemburk: Úřad pro publikace Evropské unie. Dostupné z: <https://eur-lex.europa.eu/homepage.html>
3. Internetová jazyková příručka ÚJČ AV ČR ! online! . Dostupné z: <http://prirucka.ujc.cas.cz/>
4. KOLEKTIV. *Akademický slovník cizích slov*. Praha: Academia, 1995.
5. Slovník spisovného jazyka českého ! online! . Dostupné z: <https://ssjc.ujc.cas.cz>
6. Zitatenschatz ! online! . iPortale 2010–2019 ! cit. 7.1.2019! . Dostupné z <http://www.zitatenschatz.de/suchergebnisse.php?searchword=gaulle&submit=Los>

PŘÍLOHA Č. 1 – VÝCHOZÍ TEXT

**PŘÍLOHA Č. 2 – DOPIS JUDR. JANA EXNERA (EDITORA WEBU JINÉ
PRÁVO)**

PŘÍLOHA Č. 3 – E-MAILOVÁ KOMUNIKACE S AUTOREM KNIHY